

inclusief provinciale bijlage

museum

PEIL

nummer 3, juni 1995

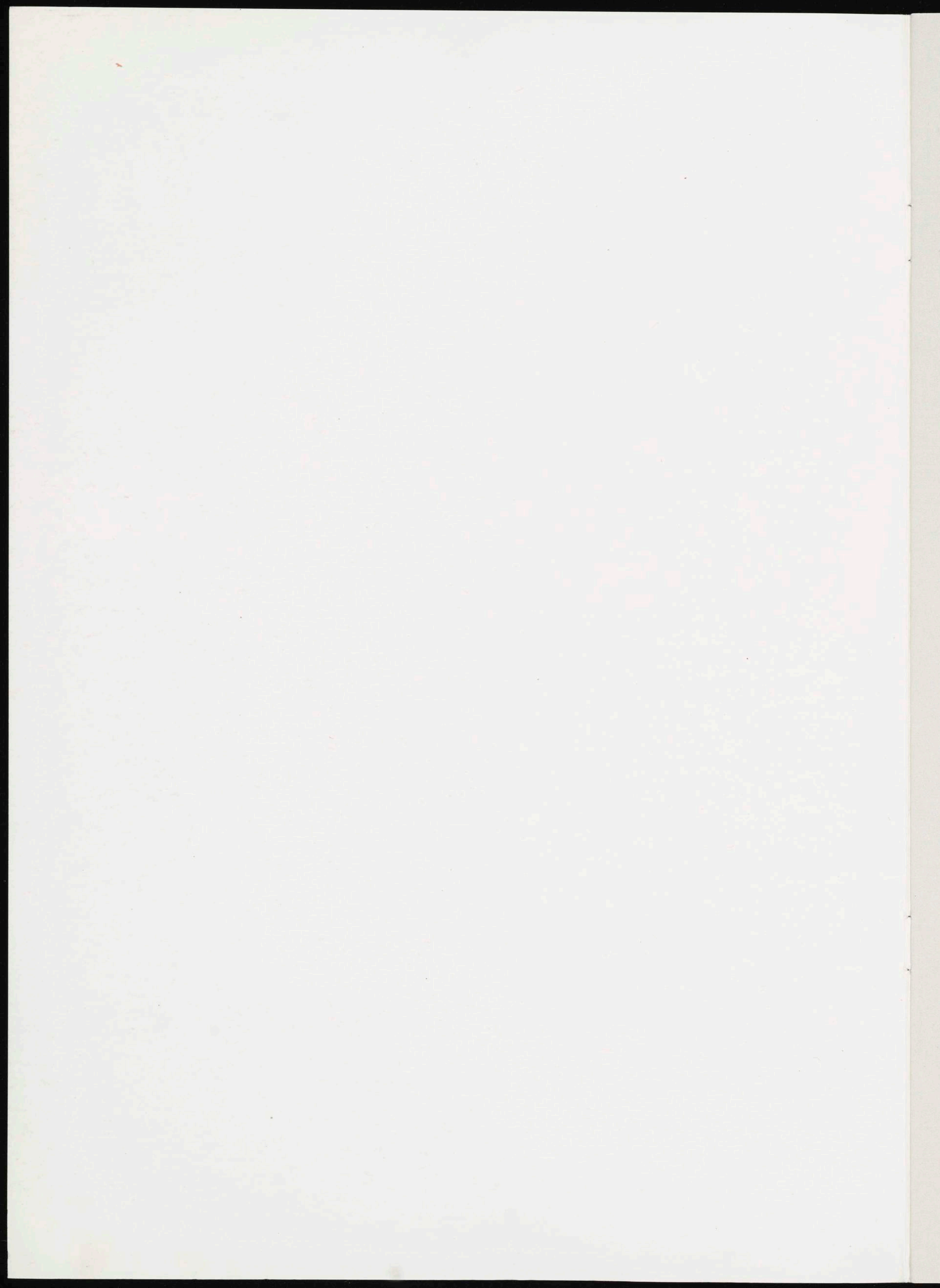
COLLEGIAAL INFORMATIEBLAD VOOR MUSEA

■
SUCCESSIONSRECHT: SCHENKEN OF LEGATEREN

■
EEN DEPOT IN WATERSNOOD

■
HALOGEENLICHT: WEL OF NIET
■

Inhoud

Voorwoord	1
Vrijgevigheid, een zaak bij leven of dood	
Het schenken en nalaten van kunstvoorwerpen aan musea door particulieren	2
Tips en berichten	6
Musea anders belicht	
Halogeenverlichting in de praktijk	8
Boeken en tijdschriften	13
Van de drup in het water?	
Een depot in watersnood	14
Brabantse onderwijsprojecten	
Educatief project in West-Brabant	
Tilburgse onderwijsactie	16
LCM-info	
'Leuk om te doen'-Vrijwilligers in musea	18
Basis- en bijscholing museummedewerkers	19
Praktische literatuurlijst behoud en beheer	20

Colofon

Museumpeil is een gezamenlijke uitgave van de bureaus van de provinciaal museumconsulenten van Noord-Holland, Zuid-Holland, Utrecht, Noord-Brabant en Limburg

Redactie

Peter Fransman, Dominique Hamerlijnck, Ellen Loozen, Joan Patijn, Marianne de Rijke en Marjolein Spruijt

Eindredactie

Marianne de Rijke en Marjolein Spruijt

ISSN 1381 - 1088

Ontwerp & Vormgeving

De Vormers,
bureau voor grafische vormgeving, Utrecht

Drukkerij

Pascal, Utrecht

Redactie-adres

Stichting Ondersteuning Musea
Mariaplaats 23
3511 LK Utrecht
Telefoon: 030 - 343880
Fax: 030 - 328624

Nummer 3, juni 1995

Foto omslag: Een depot in watersnood

Voorwoord

Voor u ligt het derde nummer van Museumpeil, de gezamenlijke uitgave van de bureaus van de provinciaal museumconsulenten van Noord-Holland, Zuid-Holland, Utrecht, Noord-Brabant en Limburg.

Over de inhoud

Vrijgevigheid aan musea door donaties, schenkingen, wel of niet vanuit een nalatenschap, en de financiële gevolgen hiervan voor zowel de schenker als het museum zijn onderwerpen die ons allemaal beroeren. Het vormt vaak een belangrijke basis van bestaande en toekomstige collecties. Maar waar moet men op letten, wat zijn de gevolgen, krijg ik als museum niet meer problemen dan genoeg van deze schenkingen? In het artikel 'Vrijgevigheid, een zaak bij leven of dood' heeft Andries Mulder een aantal van deze haken en ogen duidelijk gemaakt.

Het artikel van Peter Saal over het gebruik van halogeenverlichting in musea geeft een beeld van de mogelijkheden en moeilijkheden bij het gebruik van deze soort verlichting. Waar moet men aan denken en in combinatie met welke andere verlichting kan men werken om het beoogde effect verantwoord te bereiken?

Niet alleen mensen, dieren en bedrijven zijn begin dit jaar geëvacueerd in de rivierengebieden. Verschillende musea werden geconfronteerd met een gedwongen evacuatie van hun collectie. Het depot van Het Nederlands Openluchtmuseum viel ook hieronder. Een manier om te kijken of het calamiteitenplan ook echt werkt of een oefening in snel en adequaat inspringen op een onverwachte situatie waarin creativiteit en inzet getest worden?

Voor de eerste keer is er een praktische literatuurlijst opgenomen. Deze is dit keer gewijd aan boeken over behoud en beheer van museale

collecties. Meerdere lijsten zullen volgen over verschillende onderwerpen waaronder educatie bijvoorbeeld.

Het LCM-nieuws, tips en berichten en boekbesprekingen vindt u natuurlijk ook weer in dit nummer.

Wij hopen dat u ook dit nummer met interesse leest en dat de behandelde onderwerpen aan uw verwachtingen voldoen. De redactie ontvangt graag uw reactie en suggesties op dit nummer. Op basis daarvan kunnen we nog beter aansluiten bij uw wensen en waar mogelijk Museumpeil verder verbeteren.

Twee delen

Museumpeil verschijnt in twee delen. Het eerste algemene deel bevat artikelen en informatie die voor alle Nederlandse musea van belang zijn. Het tweede losse deel is uitsluitend bestemd voor de eigen provincie. Deze keer verschijnt er geen provinciaal deel Limburg.

Abonnement

Als u meerdere exemplaren van Museumpeil wilt ontvangen kunt u via uw provinciaal museumconsulent extra abonnementen bestellen. Deze kosten f 25,- per jaar. U kunt zich ook abonneren op Museumpeil inclusief alle provinciale bijlagen voor f 50,- per jaar.

Post Scriptum

Mocht u het juiste provinciale deel niet hebben ontvangen, neem dan contact op met het bureau van de provinciaal museumconsulent van uw provincie. U krijgt het dan zo spoedig mogelijk toegestuurd.

De redactie

Vrijgevigheid, een zaak bij leven of dood

Het schenken en nalaten van kunstvoorwerpen aan musea door particulieren

Stelt u zich eens voor: Op een grauwe winterse dinsdagmorgen, enkele bezoekers slenteren door de lege zalen van uw museum. Een telefoontje van de dienstdoende portier, 'of je even naar de ingang wilt komen'. Aldaar aangekomen staat een oudere vrouw met een groot pakket onder de arm. 'Ik heb iets voor u, een werkje dat in uw museum goed zal staan. Ik wil het u geven, hier in het museum kunnen er meer mensen van genieten dan bij mij thuis!' Tot uw grote verrassing ziet u in één oogopslag dat het een kostbaar schilderij is, onbekend maar onmiskenbaar van Frans Hals. U accepteert het werk en dankt de vrouw uitvoerig. Terug op uw kamer overpeinst u deze toch wat bizarre gift. Was dit werk wel van deze mevrouw, was ze geheel bij haar zinnen? Mag ik dit werk zo maar accepteren, moet ik schenkingsrechten betalen, mag ik het verkopen nu het niet echt past in mijn collectiebeleid?

Wat heb ik me op m'n hals gehaald?

Over de auteur

Mr Andries Mulder studeerde Nederlands recht aan de Universiteit van Amsterdam. Sinds 1991 is hij als directiesecretaris werkzaam in het Van Gogh Museum. De afgelopen jaren heeft hij zich intensief bezig gehouden met de verzelfstandiging van de rijksmusea. Hiernaast is hij direct betrokken bij de bedrijfsvoering van het museum en bij de totstandkoming van de nieuwbouw op het Museumplein te Amsterdam.

door A. Mulder

Dit artikel gaat over schenking en legatering van kunstvoorwerpen door particulieren aan musea.

Zoals uit de in het wat gechargeerde voorbeeld gestelde vragen al blijkt, spelen zeer veel aspecten een rol bij een schenking. Dit geldt evenzeer voor een legaat ('schenken bij dood'). Het is niet mogelijk alle problemen en vragen bij schenkingen en legaten in één artikel uitputtend te behandelen. Dit artikel gaat met name over het verschil tussen schenken en legateren. Aangezien het verschil en daarmee de keuze voor schenken dan wel legateren vooral wordt bepaald door fiscale redenen, wordt uitgebreid bij de fiscaliteit stilgestaan. Ook komen de aan een schenking en legaat te verbinden voorwaarden aan de orde. Heel kort zal worden stilgestaan bij een aantal meer algemeen civiel-rechtelijke vragen bij een schenking c.q. een legaatstelling. De schenking en legatering van geld en de schenking door bedrijven blijven, gelet op de aparte problematiek, hier buiten beschouwing.

Over het belang van de vrijgevigheid van de burger voor de 'collectie Nederland' is al veel geschreven. Vele musea zouden niet zo'n fraaie collectie hebben als niet reeds eeuwen lang de burger zijn verzameldrift ten goede had laten komen aan het algemeen belang. Juist in Nederland, waar de overheid pas zeer laat de verantwoordelijkheid voor (het behoud van) cultuurgoederen onderkende, hebben giften van particulieren de nationale collectie in grote mate gevormd. Nog steeds zijn giften voor de musea van groot belang. Eén van de belangrijkste taken van een museum, naast het behouden, beheren, onderzoeken en presenteren van cultuurgoederen, is het verzamelen daarvan. Met de hoge prijzen op de markt en de vaak zeer beperkte aankoopbudgetten, is het evident dat

het verkrijgen om niet van het grootste belang is.

Vanzelfsprekend variëren de motieven van een particulier om een gift aan een museum te doen, maar één aspect speelt eigenlijk altijd mee: aldus doende kan een groot publiek genieten van het kunstwerk en blijft het voor het collectief behouden; de zorg van een particulier voor het algemeen belang. Daarnaast spelen vaak vele andere persoonlijke motieven van de gever.

Schenken of legateren

Het zijn vaak juist die persoonsgebonden motieven van de gever die de keuze voor schenking dan wel legateren bepalen. Een schenking is, zoals notarissen plegen te zeggen, geven met de warme hand. Een persoon, die een band heeft met het object, schenkt bij leven aan een hem of haar sympathieke instelling. Door de schenking krijgt de gever tevens een band met het museum, en het museum met de schenker. Daarnaast kan de schenker de (meer)waarde van het schenken zelf waarnemen. Dit is er niet als met de koude hand, bij dood, gegeven wordt. De beoogde weldoener geniet tot diens dood thuis van het object en heeft het toekomstig verblijf, door het opnemen van een legaatstelling in zijn/haar laatste wil, daarvan veilig gesteld. Wordt gegeven door middel van een legaatstelling, dan is strikt genomen niet de persoon die nalaat de gever maar zijn het diens erfgenamen die het object (af)geven, hetgeen niet altijd zonder knarsetanden gebeurt...

Voor het verkrijgende museum maakt het ook verschil of door schenking dan wel legaat verkregen wordt of gaat worden. Bij een schenking wordt het goed direct verkregen, de eigendom gaat bij de overdracht over op het museum. Daarbij is de schenking in de regel niet te herroepen door de gever.

Bij een legaat is dit geheel anders: het object wordt pas in de (verre) toekomst door het museum verkregen en, mocht het museum uit de gratie van de gever geraken (bij voorbeeld door het vergeten van een uitnodiging voor een belangrijke vernissage) dan kan het testament op ieder moment herroepen worden. Voorts kan het ook voorkomen, in het geval geen akte is opgemaakt, dat bij het verdelen van de boedel het niet of moeilijk aantoonbaar is te maken dat dat ene object aan jouw museum is beloofd.

Fiscaliteit, de gever: giftenaftrek inkomstenbelasting

Zoals in de inleiding al werd aangegeven, is er nog een ander, zeer bepalend, persoonsgebonden motief voor de keuze tussen schenken en legate- ren. Indien het voor de gever van belang is dat de gift voor hem/haar ook een financieel voordeel met zich brengt, is de keuze voor schenking snel gemaakt. Een legaatstelling sluit ieder financieel voordeel voor de gever dan wel diens erfgenamen uit.

Het financieel voordeel voor de schenker bestaat uit aftrekmogelijkheden op grond van de Wet op de inkomstenbelasting (Wet IB).

(art. 47, leden 1 en 3 Wet IB) Indien iemand een kunstwerk aan een museum schenkt, is er een eenmalige giftenaftrek mogelijk van maximaal 10% van het onzuiver jaarinkomen. Dit is niet een erg royale regeling: ik schenk een kunstwerk van f 250.000,- en heb een onzuiver jaarinkomen van f 100.000,-. De maximale aftrek van f 10.000,- (netto ca. f 6.000,-) staat in geen verhouding tot de waarde van het geschonkene. Dit moedigt iemand niet aan tot grootse daden!

(art. 47, leden 1, 2, 3 Wet IB) Een mogelijkheid om meer voordeel te behalen is de inmiddels bekende 'Rijksmuseum-constructie': in plaats

van mijn kunstwerk van f 250.000,- aan een museum te schenken, verkoop ik het aan het museum. Het museum heeft nu een schuld aan mij, welke schuld ik in minimaal vijf jaartermijnen kwijtscheld. Ik heb nu vijf jaar lang een aftrek van f 50.000,-. Deze constructie kent ook enige varianten, bijvoorbeeld de constructie waarbij de rente en de over de jaren toenemende waarde van het object worden betrokken. Voorts vindt vaak een regeling plaats voor het geval de schenker vroegtijdig komt te overlijden (kwijtschelding ineens of het museum sluit een verzekering op het leven van de schenker). Duidelijk moge zijn, dat voordat een dergelijke constructie tussen het museum en de gever wordt vastgelegd, het raadzaam is om vooroverleg met de fiscus te plegen (het zal niet de eerste keer zijn dat de fiscus de tussen het museum en de gever vastgestelde waarde te hoog vindt!). Een notaris kan hierbij goede diensten bewijzen.

Uit het voorgaande blijkt, dat de fiscale voordelen voor schenkers maar zeer beperkt zijn. Reeds geruime tijd wordt op verschillend niveau

gesproken over een verruiming van de fiscale voordelen voor particulieren bij schenkingen aan musea. Indien meer en betere fiscale voordelen worden gerealiseerd zal dit de vrijgevigheid van de burger zeker aanmoedigen.

Fiscaliteit, de verkrijger: schenkingsrechten

Over giften dient door de verkrijger in de regel belasting te worden betaald. Zowel schenkingen als legate- ten zijn aan belastingheffing op grond van de Successiewet 1956 (SW 1956) onderworpen. Een aantal giften zijn echter vrijgesteld van deze belasting (schenkings-/successierechten). Ook zijn er giften die op aanvraag door de verkrijger van belastingheffing vrijgesteld kunnen worden. Hier is het onderscheid tussen overheidsmusea en particuliere musea bepalend.

(art. 33 SW 1956) Dat wat door schenking en legaat verkregen wordt door de staat, provincies of gemeenten (dus door overheids- musea), is vrijgesteld van belastingheffing. Voor de overheidsmusea bestaat dus een algehele vrijstelling,

Vrijgevigheid, een zaak bij leven of dood

bij een schenking en een legaat is geen belasting verschuldigd.

(art. 67 SW 1956) Voor particuliere musea is het anders: door of namens de Minister van Financiën kan vrijstelling van belastingheffing worden verleend wegens de verkrijging van voorwerpen van kunst en wetenschap door verenigingen of stichtingen, die de in haar bezit zijnde voorwerpen in de regel kosteloos of tegen een matige toegangsprijs ter bezichtiging voor het publiek stellen. De ervaring leert, dat de fiscus bij schenkingen/legaten aan particuliere musea snel aanneemt dat aan de criteria wordt voldaan, waarop de vrijstelling volgt. Volgt echter geen vrijstelling, dan is in de regel het verlaagd tarief van 11% belasting verschuldigd. Het is voor particuliere musea van belang dat vóór een schenking/legaat geaccepteerd wordt, een vrijstellingsbeschikking

van de Minister van Financiën verkregen wordt. Dit voorkomt problemen achteraf!

Belangrijk is dus, dat voor het verkrijgende museum het fiscaal niet uitmaakt of geschonken dan wel gelegateerd wordt. Voor de gever maakt het, zoals we hierboven zagen, wel uit. Indien het voor de gever niet van belang is dat door hem/haar een financieel voordeel wordt genoten, spelen bij de keuze tussen schenken en legateren derhalve andere aspecten een rol dan de fiscale.

Interessant is de positie van de verzelfstandigde rijksmuseum. Deze musea zijn stichtingen geworden en kunnen strikt genomen dus niet meer gebruik maken van de algehele vrijstelling op grond van artikel 33 Successiewet 1956. De Minister van OCenW heeft echter de directeurs

van de verzelfstandigde musea gemachtigd namens hem schenkingen en legaten ten behoeve van de staat te accepteren. Deze musea kunnen nu dus kiezen: óf accepteren voor de staat (art. 33 SW 1956 van toepassing) of accepteren als stichting (art. 67 SW 1956 van toepassing). Indien ook in het tweede geval vrijstelling plaatsvindt, is het voordeel dat de instelling zelf verkrijgt in plaats van de staat. De beschikkingsvrijheid ten aanzien van dit werk is alsdan geheel aan het museum.

Bij de bespreking van de aftrek-mogelijkheden voor de schenker, is nog niet gesproken over de fiscale gevolgen hiervan voor het verkrijgende museum. Bij de overheidsmuseum bestaat wat dit betreft geen probleem, deze zijn zoals we zagen automatisch vrijgesteld van schenkingsrechten, ongeacht of de gever een fiscaal voordeel heeft. Bij de particuliere musea echter moet per geval vrijstelling worden verleend. Het wil nu, dat de Minister van Financiën, volgens huidig beleid, geen vrijstelling van schenkingsrecht verleent als de gever de gift conform artikel 47, tweede lid Wet IB kan aftrekken. Indien een particulier museum derhalve een schenking accepteert waarbij de gever op grond van de Rijksmuseum-constructie een fiscaal voordeel heeft, is het museum schenkingsrecht verschuldigd! Daarmee wordt de Rijksmuseum-constructie, ondanks het voordeel voor de schenker, voor particuliere musea oninteressant.

Voorwaarden

Zoals reeds duidelijk werd, spelen veel meer factoren een rol bij schenkingen en legaatstelling dan alleen de fiscale aspecten. Als de gever heeft duidelijk gemaakt welke optie hij of zij prefereert, wordt het zaak de nadere voorwaarden af te spreken. Deze voorwaarden kunnen worden vastgelegd in een onder-

handse akte (door partijen opgesteld en ondertekend) of een notariële akte. De keuze voor wel of niet naar de notaris is in beginsel aan partijen. Een legaat wordt in de regel opgenomen in een notarieel vastgelegde uiterste wil. In het geval van de Rijksmuseum-constructie is een notariële schenkingsakte een vereiste.

Het voordeel van een notariële schenkingsakte is in de eerste plaats dat een specialist de tussen partijen overeengekomen voorwaarden eenduidig vastlegt. Daarbij kan de notaris bemiddelen en nuttige (fiscale) adviezen geven. De voorwaarden liggen gevoelsmatig voor eens en altijd vast. Latere, aanvullende eisen van de gever worden afgeremd. Een voordeel van een notariële akte is voorts, dat discussie in de toekomst wordt uitgesloten; de erven stellen dat vader lang geleden niet geschonken heeft maar het object in langdurig bruikleen heeft gegeven: een akte voorkomt dit soort situaties.

Er is een grote variëteit in voorwaarden die gevers aan hun gift willen verbinden. Voorwaarden kunnen gaan over naamsvermelding, tentoonstellingsplicht, onvervreembaarheid, reproductie-rechten, conservering, zeggenschap, enz. Vaak wordt aan deze voorwaarden dan ook nog de voorwaarde verbonden dat, bij niet-naleving van de voorwaarden, de gift zal worden ontbonden.

Bij het accepteren van voorwaarden door een museum moet men goed bedacht zijn op de naleefbaarheid van de voorwaarden en de mogelijke financiële gevolgen. Een permanente tentoonstellingsplicht belemmert een wijziging in het presentatiebeleid; acceptatie van een zwaarbeschadigd object kan wat betreft restauratie zeer kostbaar blijken te zijn.

Eén voorwaarde die vaak door de gever gesteld wordt wil ik wat meer belichten, namelijk de voorwaarde van onvervreembaarheid. Veel gevers willen bedingen dat de gift nooit door het museum verkocht kan worden. Deze eis van onvervreembaarheid staat op gespannen voet met het Nederlands recht. Veel musea gaan echter zonder meer met deze voorwaarde accoord; het is toch op het moment dat je een object heel graag wilt hebben ondenkbaar dat je het weer zou willen afstaan? Later kunnen er zich problemen voordoen: het object is te kostbaar in onderhoud, het object past niet meer in de collectie, of je hebt de hand gelegd op een veel beter exemplaar van dezelfde kunstenaar. Dan is het, zonder de vastgelegde voorwaarde geweld aan te doen, niet mogelijk het object aan een ander museum te schenken of het te verkopen. Een goede oplossing in dit geval is, hetgeen de gever als hij of zij op de bezwaren van deze voorwaarde wordt gewezen vaak probleemloos zal accepteren, een derde partij (instantie) aan te wijzen die aan een mogelijke latere vervreemding zijn goedkeuring moet hechten.

Tot slot wil ik stil staan bij een aantal andere punten die voor een museum van belang zijn bij het accepteren van een gift. Het is van groot belang, dat een museum bij het aanbod van een gift zo goed mogelijk de herkomst van het object vaststelt. Nog los van het uitzonderlijke geval dat een (lang geleden) gestolen object wordt geaccepteerd, is het altijd zaak een onderzoekje in te stellen. Zeker als het gaat om zeer waardevolle giften, is het bij voorbeeld van belang te onderzoeken of de gever wel kán geven. Indien tante malende bleek te zijn toen ze de Frans Hals schonk en dit wordt later door de familie ingeroepen, zal het museum naar alle waarschijnlijkheid het werk aan de familie moeten

afstaan. Indien de gever zijn echtgenote niet heeft gevraagd in te stemmen met de gift terwijl hij hier toe gehouden was, kan de echtgenote de gift aanvechten. Een nog lastiger geval doet zich voor bij de rechten van legitimarissen (erfgenamen die recht hebben op een zogenaamde legitieme portie): het recht van de legitimarissen van de gever blijft bij schenking en legaat onaangetast. Indien moeder 20 jaar geleden een Picasso aan Museum X schonk en bij haar dood museum Y een Chagall heeft toebedacht, kunnen de legitimarissen ten aanzien van beide werken zich beroepen op hun legitieme portie, met alle gevolgen van dien.

Het is lastig een gegeven of nog te krijgen paard in de bek te kijken. De gever is niet gediend van argwaan, 'graag of niet' is gauw gezegd. Met de benodigde behoedzaamheid dient hier dan ook mee omgegaan te worden. Het voordeel van het bij een schenking inroepen van een notaris is, dat de notaris als onafhankelijke derde een bemiddelende rol kan spelen. Daarbij toetst een notaris ambtshalve, voorzover in zijn vermogen ligt, de bevoegdheid en/of de bekwaamheid van de gever.

Conclusie

Bij schenking gaat het object direct in eigendom over aan het verkrijgende museum. De schenker kan een (beperkt) fiscaal voordeel genieten. Bij legaatstelling verkrijgt het museum het object pas bij dood van de gever. De legaatsteller en diens erven genieten geen fiscaal voordeel.

Het verkrijgende museum is in de regel vrijgesteld van schenkings-/successierechten. De overheids-musea kennen wat dit betreft een gunstiger regeling dan de particuliere musea.

Om onregelmatigheden bij een gift te voorkomen, verdient het aan-

Tips en berichten

beveling, zeker indien het om waardevolle objecten gaat, een notaris in te schakelen.

Literatuur

Van giften, hun juridisch-fiscale vormgeving en van beloning van vrijgevigheid, J.M.

Boll, in het Bulletin van het Rijksmuseum, jaargang 40, 1992 nr 3

Fiscale aspecten van giften, De Nederlandse Federatie van Vrienden van Musea

Musea en fiscus, Loyens en Volkmaars, Belastingadviseurs, Notitie ten behoeve van de NMV, oktober 1992

Een juridische kijk op verzamelen, J.M.

Boll, in periodiek Vereniging Rembrandt 1994, nr 1

Kluwer Belastinggids, 1995 ■

Nieuwe telefoon- en faxnummers per oktober 1995

Vanaf 10 oktober 1995 verandert driekwart van alle telefoonnummers (en dus ook de faxnummers) in Nederland. Praktisch alle telefooncijfers krijgen 10 cijfers. Al geruime tijd geleden heeft PTT Telecom alle abonnees op de hoogte gesteld van de nieuwe telefoonnummers. Bij het vervaardigen van drukwerk zoals bijvoorbeeld briefpapier, visitekaartjes en folders kan het nieuwe nummer opgenomen worden. De musea zullen het nieuwe nummer kenbaar moeten maken aan het publiek, leveranciers en andere relaties.

Maar ook de in het museum aanwezige adresbestanden zullen moeten worden bijgewerkt. Daarvoor heeft PTT Telecom een gratis boekje en twee nummerdiskettes geproduceerd (één voor zakelijk gebruik en één voor privé gebruik d.w.z. kleine bestanden) waarmee alle oude nummers naar de nieuwe nummers 'vertaald' kunnen worden. Desalniettemin zal het toch een tijdrovende klus zijn. Het boekje en de diskettes zijn gratis verkrijgbaar via telefoonnummer 06-0096 (gratis). De NMV Helpdesk en het RKD testen de toepassing van één van deze diskettes voor de museale Q&A-adressenbestanden. Overigens is een overgangperiode van 6 maanden ingevoerd, dat betekent dat tot april 1996 beide nummers gebruikt kunnen worden.

Tentoonstellingen op reis

In maart heeft het Nederlands Bibliotheek en Lektuur Centrum (NBLC) voor het eerst een catalogus uitgebracht van reizende tentoonstellingen *Tentoonstellingen op reis* genaamd. In deze uitgave zijn meer dan 200 reizende tentoonstellingen opgenomen met alle bijbehorende informatie (prijs, omvang, beschikbaarheid e.d.). Musea kunnen hun

reizende tentoonstellingen gratis in de catalogus laten opnemen. Het ligt in de bedoeling jaarlijks een dergelijke catalogus uit te brengen.

De catalogus kost f 50,90 (excl. BTW en portokosten) en is te bestellen bij het NBLC, Postbus 43300, 2504 AH Den Haag, telefoon 070-3090173/174, fax 070-3090200 (inlichtingen bij mw Bok).

Voortzetting Deltaplan geadviseerd

De Raad voor het Cultuurbeheer (afdeling Rijkscommissie voor de Musea) en de Mondriaanstichting hebben Staatssecretaris Nuis geadviseerd het Deltaplan voor het Cultuurbehoud voor niet-rijksmuseale instellingen tot het jaar 2000 voort te zetten. Mede omdat het Deltaplan voor de verzelfstandigde rijksmusea wel gehandhaafd zal blijven tot die tijd. De Raad voor het Cultuurbeheer constateert dat de subsidieregeling een belangrijke stimulans is geweest om conserveringsprojecten te starten en dat het Deltaplan een mentaliteitsverandering te weeg heeft gebracht waardoor collectiebehoud nu een prominentere plaats heeft gekregen in het beleid van de musea. Om uit te zoeken waarom uit bepaalde museumsectoren nog geen aanvragen voor subsidie zijn ontvangen pleit de commissie voor het doen van een onderzoek. De resultaten van dit onderzoek zouden kunnen leiden tot een bijstelling van de huidige regeling of een wijziging van de criteria. Omdat de conservering van collecties ook na het jaar 2000 nog aandacht behoeft pleit de commissie voor het instellen van een Nationaal Conserveringsfonds dat qua karakter vergeleken zou moeten worden met het reeds bestaande Nationaal Restauratiefonds (NRF).

Een uitgewerkt advies over dit fonds zal in de zomer verschijnen. Bij de Mondriaanstichting is de nota 'Zoden aan de Dijk': een toekomst voor het Deltaplan cultuur-

behoud voor de niet-rijksinstellingen aan te vragen, telefoon 020-6762032

Fonds Behoud Nationaal Erfgoed

Het fonds heeft het eerste nummer van hun nieuwsbulletin uitgebracht. In kort bestek wordt de ontstaansgeschiedenis van het fonds beschreven. De samenstelling van het bestuur komt aan bod en de financiële stand van zaken. De wervingsactie voor gelden ten behoeve van ondersteuning van restauratie en conservering van kunstvoorwerpen bevindt zich nog in een beginstadium, maar in 1994 is al f 40.000,- binnengehaald. Het fonds geeft o.a. een bijdrage aan een symposiumbundel van het Textiel Restauratoren Overleg Nederland (TRON) naar aanleiding van het symposium 'Reconstruction and Camouflage Techniques in Tapestry Conservation'. In het nieuwsbulletin is een lijst met criteria opgenomen waaraan musea moeten voldoen om een aanvraag bij het fonds in te dienen.

Informatie over het fonds en het nieuwsbulletin kunt u aanvragen bij: Fonds Behoud Nationaal Erfgoed, telefoon 020-6235001, fax 020-6382196

BTW-verlaging

Op 31 maart heeft het kabinet -nog informeel- besloten onder andere de toegangstarieven voor musea met wisselende tentoonstellingen niet langer onder het BTW tarief van 17,5% te laten vallen maar onder het tarief van 6%. De maatregel zal met ingang van 1 januari 1996 van kracht zijn. De regeling zal echter alleen van start gaan indien de instellingen accoord gaan met het voorstel het voordeel van het lagere tarief over te sluisen naar het Ministerie van OCenW. Het geld zal gebruikt worden om bezuinigingen op de cultuurbegroting ongedaan te maken.

Intermuseale Agenda

Met ingang van maart 1995 beschikken de musea over een middel om tentoonstellingsinformatie met elkaar uit te wisselen.

Dankzij de samenwerking tussen de Nederlandse Museumvereniging (NMV) en het Nederlands Bureau voor Toerisme (NBT) is de geautomatiseerde Intermuseale Agenda opgezet. De NMV beantwoordt hiermee aan de vraag van musea naar een middel om toekomst(tentoonstellings)plannen uit te wisselen. Het

NBT heeft in verband met de promotie van Nederland graag zo vroeg mogelijk inzicht in plannen.

Deze Intermuseale Agenda is verkrijgbaar in abonnementsvorm. Abonnementen op de Agenda worden alleen aan musea(le instellingen) verstrekt. Ieder kwartaal levert het museum de (al dan niet zekere) tentoonstellingsideeën aan. Deze worden verwerkt door het NBT waarna de deelnemer vier keer per jaar een update diskette krijgt toegezonden. Hiernaast heeft de abonnee de toegang tot alle overige door het NBT verzamelde toeristische informatie. Deze informatie wordt elf maal per jaar geactualiseerd.

Een abonnement kost f 230,- (excl. 17,5% BTW) per jaar. Voor aanmelding en vragen over de Intermuseale Agenda kunt u zich richten tot de NMV, Carey Dinger, telefoon 020-6203308, fax 020-6201189.

Aangeboden

Door een bedrijf voor kunsttransporten wordt het volgende aangeboden:

100 transportkisten voor schilderijen in diverse maten.

Materiaal: hout met een lining van schuim-plastic.

Gratis op te halen in Den Haag.

Inlichtingen: Federatie van Musea in Zuid-Holland, Marjolein Spruijt, telefoon 070-3624121

Musea anders belicht

Halogeenverlichting in de praktijk

Als museumconsulent in Noord-Kennemerland heeft Peter Saal de afgelopen jaren een aantal verlichtingsprojecten begeleid. Op basis hiervan werd hij benaderd met de vraag een artikel te schrijven over de voor- en nadelen van halogeenverlichting in musea. Bij alle projecten is namelijk op de één of andere manier halogeenverlichting toegepast. Dit artikel voorziet de heersende trend om halogeenverlichting aan te brengen van enige nuanceringen.

Halogeen algemeen

Natuurlijk is er in algemene zin wel iets te zeggen over positieve en negatieve aspecten van halogeenverlichting, maar dat heeft voor specifieke situaties niet zo veel betekenis. De keuze voor halogeen kan een keuze voor een specifieke vorm van verlichting zijn. Bovendien is er meestal sprake van een combinatie met andere vormen van verlichting, bijvoorbeeld TL-verlichting, gloeilampen of daglicht. Elke situatie stelt, waar het verlichting betreft, zo zijn eigen eisen op het gebied van passieve conservering, sfeer/esthetiek, investering en exploitatiekosten. Elke keer moet worden gezocht naar het ideale compromis. Bij de verlichting van een vitrine met papieren objecten zullen andere prioriteiten

Over de auteur

Peter Saal is historicus en werkt sinds 1991 als regionaal museumconsulent voor de Stichting Musea Noord-Kennemerland te Alkmaar. Deze stichting is een samenwerkingsverband van 15 kleine en middelgrote musea.

De auteur is bijzondere dank verschuldigd aan Paul van Gelderen van Karma Design BV, voor zijn kritische opmerkingen bij dit artikel.

gelden dan bij de verlichting van een vitrine met glas of zilver, of de verlichting van een grote expositiezaal of van een depotruimte. Lichtsterkte, lichtkleur, luminantie zijn de belangrijkste uitgangspunten om de kwaliteit van de voorwerpen zo optimaal mogelijk uit te lichten. Het is zinvol eerst enkele verlichtingsprojecten kort te schetsen.

Museum Kranenburgh

Het eerste betreft de verbouwing en de nieuwbouw van Museum Kranenburgh in Bergen; een museumgebouw bestaande uit een laat-negentiende-eeuwse villa met een nieuw aangebouwde tentoonstellingszaal. Het museum bezit een collectie schilderijen en beelden van kunstenaars die sinds de eeuwwisseling in Bergen hebben gewerkt. Een aantal van hen wordt tot de zogenaamde Bergense School gerekend.

De villa, waar de vaste presentatie hangt, bezit rondom ramen. Een charmant, doch voor tentoonstellingen hinderlijk onderdeel van de architectuur. De nieuwe expositiezaal, die voor wisselende exposities wordt gebruikt, heeft enkele ramen op het noorden.

Alleen in het prentenkabinet zijn de ramen met schotten volledig afgeschermd. De bestaande architectuur van de villa is zowel intern als extern zoveel mogelijk gerespecteerd. Hoewel het mogelijk is daglicht als belangrijkste vorm van verlichting te benutten, is hiervoor niet gekozen. De sterk wisselende intensiteit van het licht (uit conserveringsoogpunt meestal veel te veel ¹⁾ maar vooral de vaak hinderlijke tegenlichtsituaties en het moeizaam sturen van de kwaliteit van het licht zijn daarvoor de belangrijkste redenen.

De ramen zijn beplakt met een ultraviolet-werende folie, omdat de UV-straling grote schade kan veroorzaken aan kwetsbare voorwerpen, zoals papier, textiel en verf ²⁾. Ook

het zichtbare licht en de warmteontwikkeling door de niet-zichtbare infrarode straling veroorzaken schade. Daarom is de intensiteit van het daglicht teruggebracht door middel van semi-transparante Verosol-gordijnen ³⁾ waardoor het zicht op de tuin rondom de villa blijft gehandhaafd, terwijl een deel van het daglicht wordt geweerd en directe opwarming van de objecten wordt verminderd.

Als basisverlichting is gekozen voor naar het plafond gerichte TL-armaturen, die in een aan staaldraden opgehangen profiel zijn gemonteerd. Het TL-licht wordt via een opaline afscherming diffuus tegen het plafond verspreid ⁴⁾. Hierdoor ontstaat een egale, vrijwel reflectie-vrije verlichting. Het vierkante aluminium profiel, genaamd Linea Recta (57 x 57 mm) is zo stijf, dat per zaal slechts enkele ophangpunten nodig zijn. Het profiel werd in een U-vorm opgehangen. De open zijde van de U bevindt zich telkens tegenover een raam.

Daar de lengtes van de TL buizen door de fabrikanten worden bepaald, is de lengte van het profiel afgestemd op de gewenste lichthoeveelheid. Hierdoor ontstaat een luxwaarde die acceptabel is voor de tentoongestelde voorwerpen ⁵⁾.

Gekozen is voor de lichtkleur 930 ⁶⁾, die een hoge lichtkwaliteit garandeert (de betreffende kleurtemperatuur is 2900 K, dit komt overeen met de kleurtemperatuur van gloeilampen).

Tussen de TL-armaturen zijn contactpunten aangebracht, waarop verschillende soorten verlichtingsarmaturen kunnen worden aangesloten. Hierdoor kunnen accenten worden gegeven op plekken die donker, of in geval van tegenlicht relatief donker zijn.

Accentverlichting

Bij Kranenburgh bestaat de accent-

Museum Kranen-
burgh Bergen,
Prentenkabinet

Foto: Peter Saal

verlichting uit een speciale schilderijenverlichting: 'Kunstlicht' genaamd, een breedstralende halogeenverlichting, die via een reflector en speciale folie een UV-vrije rechthoekige, bijna egale strook licht op de wanden werpt. Met deze armaturen wordt een vrijwel reflectie-vrije verlichting gerealiseerd met een lichtkleur van 3050 K die vergelijkbaar is met de eerder genoemde TL-verlichting.

Deze verlichtingsarmaturen zijn geschikt gemaakt voor montage onder het Linea Recta profiel. Zij zijn verplaatsbaar over de hele lengte van het profiel, hebben een eigen transformator en zijn daardoor afzonderlijk te dimmen.

Er is daarbij bewust gekozen voor laagvolt halogeenlampen. Deze hebben als voordeel een lage warmteafgifte en een zeer compacte afmeting, die ze uitermate geschikt maken voor het verlichten van kwetsbare voorwerpen als olieverfschilderijen op doek en werken op papier⁷. Er is nagenoeg geen UV-straling en er vindt geen opwarming van het object plaats. De hoeveelheid lux is met behulp van de dimmer nauwkeurig

te bepalen. Het object wordt vrijwel egaal verlicht. De kleur van het licht geeft een daglichtsuggestie.

Voor het goed functioneren van de lamp is een laag algemeen lichtniveau noodzakelijk. Echter op zonnige dagen veroorzaakt het, door de vele ramen binnenvallende daglicht, een te hoog algemeen lichtniveau. Het museum overweegt de ramen van de villa te voorzien van ouderwetse markiezen. Daarmee wordt het daglicht nog meer getemperd en wordt de opwarming van het gebouw teruggebracht doordat zonwering aan de buitenkant van het gebouw plaats vindt.

In het prentenkabinet, waar de ramen geheel zijn verduisterd, bestaat dit probleem niet. Ook in de alkoven van de nieuwe aanbouw komen de halogeenlampen zeer goed tot hun recht, omdat ze daar worden gecombineerd met een gematigd basisniveau van het licht: het gematigde noorderlicht, dat door middel van jaloezieën kan worden getemperd en de op grotere hoogte hangende indirecte TL-verlichting.

Tot zover niets dan lof over deze vorm van halogeenverlichting. Het 'Kunstlicht'armatuur is alleen goed toe te passen parallel aan de wanden en niet in de uiterste hoeken van de ruimten. Er werden daarom andere halogeenarmaturen gekozen om deze plekken van accentverlichting te voorzien. Ook dit armatuur heeft een eigen transformator, is verplaatsbaar en afzonderlijk te dimmen. Het licht valt direct vanuit de lichtbron op het object. De lichtbron is een UV-arme halogeen koudlicht-lamp. Negentig procent van de warmte die dit lampje produceert verlaat de lamp via de achterzijde van de reflector.

Een goede oplossing, ware het niet, dat er een kleurverschil is met het licht uit de 'Kunstlicht'armaturen. Een ander nadeel is dat de lichtvlek op de muur veel nadrukkelijker aanwezig is dan het licht uit de 'Kunstlicht'armaturen. Dit nadeel kan iets worden teruggebracht door het gebruik van lampjes met een bundelbreedte van 60°.

Musea anders belicht

Het Hollands Kaasmuseum

Het tweede verlichtingsproject betreft het Hollands Kaasmuseum. Het museum is sinds 1983 gevestigd in de reusachtige zolderruimten van de Alkmaarse Waag. In tegenstelling tot Kranenburgh zijn er slechts drie ramen: één groot gotisch raam op het noordwesten en twee kleine ronde ramen op het zuidoosten.

De hoog opgehangen oude TL-armaturen zouden misschien niet hebben misstaan in een ouderwetse kantoorruimte of een werkplaats. Voor de verlichting van de collectie en dit bijzondere gebouw, waarvan de kapconstructie doet denken aan een omgekeerd schip, waren ze echter niet bijster geschikt. Bij binnenkomst stond de bezoeker eerst in een half-duistere gang. Daarna werd hij of zij in de museumruimten alles in één klap gewaar door een verlichting, die alles plat sloeg. Ook dat wat juist verborgen diende te blijven was goed zichtbaar.

Ook voor dit museum vormde het Linea Recta profiel uitgangspunt voor het verlichtingsplan. Werd dit profiel in de witte museumruimten van Kranenburgh wit gespoten, waardoor het minder opviel, in het Kaasmuseum is juist gekozen voor donkergrijs, in verband met de donkere achtergrond.

De basisverlichting bestaat uit directe TL-verlichting, afgeschermd door zwarte roosters, waardoor de kap van het gebouw indirect wordt verlicht. De roosters zorgen ervoor dat de algemene verlichting vrijwel onzichtbaar voor de bezoeker uitstraalt.

De accenten worden gegeven door halogeenspots (bundelbreedte 12°) en halogeenfloods (bundelbreedte 36°). De transformatoren voor de halogeenvverlichting zijn in het profiel ingebouwd. De armaturen worden via eenvoudige contactpunten in het profiel gestoken.

Het profiel is in carré-vorm in de museumruimten opgehangen. De hoogte waarop de armaturen werden opgehangen is vastgesteld op 2,4 m boven de vloer, zodat in de hoge ruimte toch een intieme sfeer ontstaat. Het niveau van het (zichtbare) daglicht is teruggebracht door, voor het grote raam, een donker gebrandschilderd glas-in-loodraam uit een gesloopte kaasfabriek te plaatsen. De ronde ramen zijn afgedekt met respectievelijk opaline perspex en een klein glas-in-loodraam.

Sfeer verandering

Tussen de twee museumruimten staat de gemetselde basis van de Waagtoren, een toevoeging uit 1599 aan het van oorsprong veertiende eeuwse gebouw. De doorgang onder het gemetselde gewelf vormt de natuurlijke verbinding tussen de beide museumruimten. Om dit aspect te accentueren is het lichtniveau onder de toren verhoogd ten opzichte van de rest. Dit is gerealiseerd door naar beneden gerichte TL-verlichting aangebracht op 1,20 meter hoogte en halogeenvverlichting gericht op de ribben van het gewelf.

Het resultaat is een radicale verandering van de sfeer in het museum. Het looppad en de objecten worden direct verlicht, terwijl de kapconstructie indirect, dus schemerachtig is verlicht. Vooral verticaal geplaatste teksten, foto's en objecten zijn met halogeenspots en halogeenvfloods aangelicht. De verlichting onder de toren heeft op de bezoekers de gewenste uitnodigende werking, waardoor de natuurlijke looproute wordt benadrukt.

De lux-waarden en de UV-straling, veroorzaakt door het TL- en het halogeenvlicht, zijn tot een aanvaardbaar niveau teruggebracht. De UV-meter slaat op onverwachte plekken in het museum weliswaar uit, maar dat heeft te maken met de inval van daglicht. Zelfs kleine ramen kunnen dit effect veroorzaken. Om dit terug

te brengen zullen de ramen nog moeten worden voorzien van UV-werend lexan⁸.

Ongewenst neveneffect

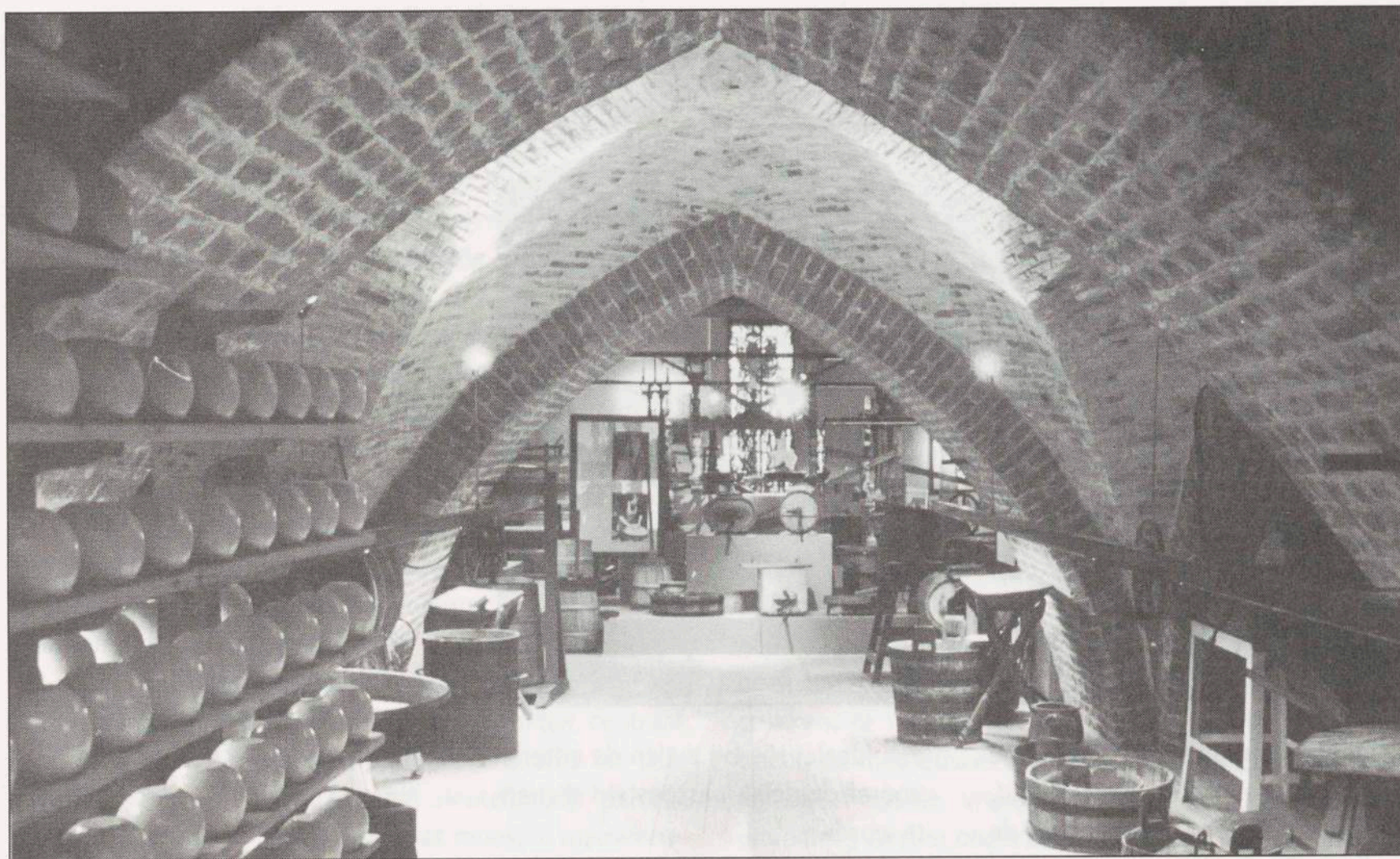
Toch heeft de hier toegepaste halogeenvverlichting ook een ongewenst neven-effect. Net als in Kranenburgh zijn er halogeenvkoudlichtlampjes gebruikt in een open armatuur. Deze lampjes schijnen aan de achterzijde door met fel groen en rood licht, afhankelijk van de reflector en de positie van de toeschouwer. In Kranenburgh is dit niet zo'n probleem. Door het vele wit van wanden en plafonds valt dit niet erg op. Tegen de donkere achtergronden van het Kaasmuseum is dit geschitter soms hinderlijk.

Er zijn ook halogeenvlichtbronnen beschikbaar met een zwarte of een melkwitte achterkant. Deze zijn echter voorsnog slechts in de bundelbreedte van 36° te verkrijgen. Een nadeel is dat het licht doffer, minder karakteristiek voor halogeenv is en de bundel minder egaal. Een ander nadeel is dat deze lampjes ongeveer 90% van hun warmte naar voren stuwten. Gezien de afstand van de lampjes tot de objecten van enkele meters in het Kaasmuseum, is dat hier niet zo'n probleem.

Men zou natuurlijk ook kunnen kiezen voor een aan de achterzijde gesloten armatuur. Het nadeel is dat de levensduur van de lampjes wordt bekort door de oplopende hitte.

Museum of theater

Bij het uitlichten van een vaste opstelling en een tijdelijke tentoonstelling moet gezocht worden naar het ideale compromis. Esthetische uitgangspunten kunnen vragen om een meer theatrale oplossing met een groter verschil tussen licht en donker binnen één ruimte. Licht brengt op die manier spanning in een ruimte en kan het verhaal versterken dat de objecten binnen die ruimte met elkaar vertellen.

Hollands
Kaasmuseum
Alkmaar,
toren gewelf

Foto: Peter Saal

In de Museummolen in de Schermer bij Schermerhorn wordt dit overwogen. Sfeer scheppen in een vrijwel van daglicht verstoken ruimte wordt hier het sleutelwoord voor de verlichting. De TL-verlichting moet zorgen voor een laag, gelijkmatig lichtniveau, zodat de halogeenvverlichting hier doorheen priemt en zorgt voor een theatrale aanlichting van belangrijke onderdelen van de constructie, zoals de verticale molen-spil.

Theatrale verlichting wordt vaker toegepast bij de presentatie van oudere voorwerpen en dan met name om hun esthetische kwaliteiten te versterken. Kijk hiervoor maar naar recente archeologische presentaties in binnen- en buitenland zoals die van het Gallo-Romeins Museum in Tongeren. De bezoeker kijkt vanuit het duister naar het licht dat verticaal op het voorwerp valt net als in een schouwburg. Door deze manier van verlichten ontstaat tussen toeschouwer en object een afstand in tijd én ruimte. Een eenvoudige vuistbijkl wordt op slag een kunstobject.

Ook de verschillende 'Schatten van...' tentoonstellingen zijn rond dit effect opgebouwd. De bezoekers tasten door het duister langs de verlichte vitrines met schatten, die dankzij de contrastwerking tussen licht en donker ook met lage luxwaarden goed tot hun recht komen.

Moderne en hedendaagse kunst

Bij tentoonstellingen van moderne en hedendaagse kunst wordt bijna nooit voor een dergelijke oplossing gekozen, waarschijnlijk omdat licht-effecten worden gezien als aantasting van het autonome kunstwerk; een niet door de kunstenaar bedoelde toevoeging. Het alom niet nadrukkelijk aanwezige licht heeft hier dezelfde functie als de neutrale witte wand waartegen het kunstwerk is geplaatst. Is het licht gelijkmatig verdeeld over de ruimtes, dan verschrompelt de afstand in ruimte en tijd en kan men zich deelgenoot wanen. Een voorbeeld hiervan zijn de musea waarbij het daglicht via een bovenlicht het gebouw binnendringt zoals het Singermuseum in Laren, het Stedelijk Museum in Am-

sterdam en het nieuwe Bonnefantenmuseum in Maastricht. Daglicht via bovenlichten vereist echter wel de nodige bouwkundige voorzorgmaatregelen om opwarming van de museumruimten te voorkomen (broeikaseffect).

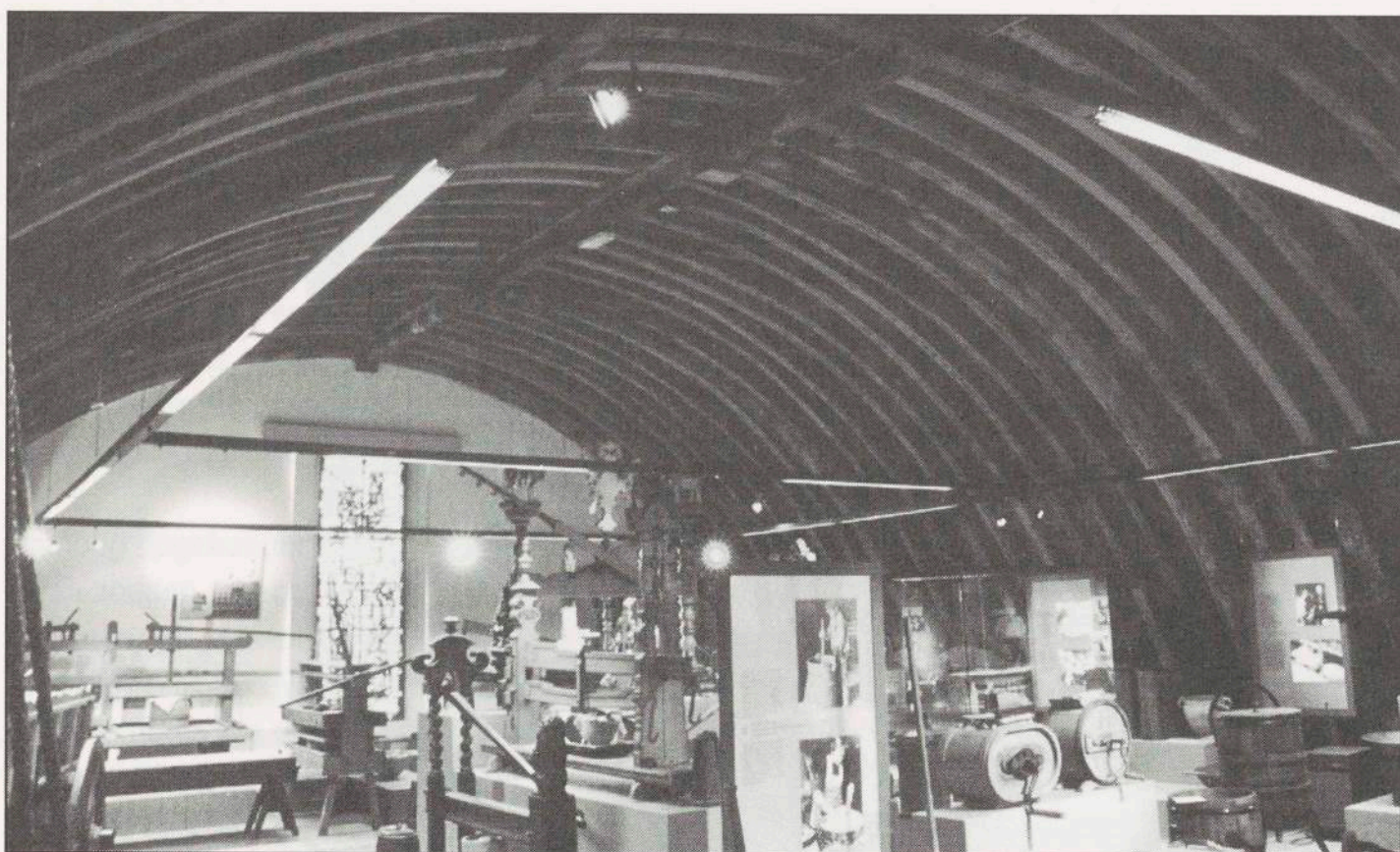
Halogeen als toevoeging

Uit de voorbeelden blijkt dat elke ruimte haar eigen aanpak vereist wat betreft verlichting. Elke ruimte heeft zo haar eigen beperkingen en niet alleen qua verlichting.

In het algemeen kan echter worden gesteld dat TL-verlichting één van de meest geschikte kunstlichtbronnen is om de gewenste basisverlichting te creëren. Hoogvolt halogeenlampen vormen als indirecte verlichting hiervoor een redelijk alternatief. De armaturen zijn compacter dan die van de TL-verlichting, maar de lichtbron springt minder zuinig met energie om, waardoor ook meer warmte vrijkomt.

Op dit moment - de ontwikkelingen op dit gebied volgen elkaar snel op - ligt een keuze voor laagvolt-halo-

Musea anders belicht

Hollands Kaas-
museum Alkmaar,
Grote Zaal

Foto: Peter Saal

geen als accentverlichting op enige afstand van het object voor de hand. De voordelen ten opzichte van de traditionele gloeilamp wegen ruimschoots op tegen de nadelen. De lichtopbrengst is hoger, dus er wordt efficiënter met de energie omgesprongen. Ten opzichte van de gloeilamp is de relatieve warmteontwikkeling minder. Ook de kwaliteit van het licht is beter. Een constante lichtstroom is gegarandeerd (een zwak punt van TL-verlichting). De ongunstige UV-straling is tegenwoordig tot een aanvaardbaar niveau terug te brengen door de zogenaamde UV-stop. De investeringen voor deze UV-stops liggen echter hoger. Ze kunnen maar ten dele worden terugverdiend door de langere levensduur van de lampjes en het geringere energieverbruik. TL-verlichting scoort op de meeste punten het beste, maar is niet geschikt om accenten aan te brengen. Het is daarbij van belang om op kleurweergave en UV-niveau te letten. Laagvolt-halogeenvverlichting functioneert vervolgens prima als toevoeging in de vorm van accentverlichting. Vooralsnog lijkt mij daarom een afgewogen keuze voor een combinatie van beide verlichtingsvormen

een ideale. Hierbij zullen de criteria vooraf duidelijk vastgesteld dienen te worden.

Noten

- 1 Voor informatie omtrent de schadelijke effecten van licht zie: CL-informatie nr 3, van het Centraal Laboratorium voor Onderzoek van Voorwerpen van Kunst en Wetenschap te Amsterdam 1992, door B.A.H.G. Jütte.
- 2 UV-straling wordt gemeten in micro-Watt/lumen. De maximum toegelaten hoeveelheid is $75\mu\text{W}/\text{lm}$.
- 3 Verosol is de merknaam van speciale zonwerende en isolerende gordijnen die zijn voorzien van een reflecterend aluminium-laagje.
- 4 Opaline perspex verspreidt het licht diffuus en filtert de door de TL-buizen opgewekte UV-straling.
- 5 De verlichtingssterkte wordt gemeten in de eenheid lux. Voor kwetsbare voorwerpen, zoals gepolychromeerd hout en olieverf op doek geldt een toegestane waarde van max. 150 lux. Voor zeer kwetsbare voorwerpen zoals papier, textiel en opgezette dieren is deze waarde vastgesteld op 50 lux.
- 6 Philips kleurnummer. Voor Osram geldt nummer 32. Zie voor de nieuwe nummers van Philips TL-buizen Museumpeil nr 2 december 1994, p. 20.
- 7 De laagvolt halogeenvlamp heeft 12 volt

als voeding. Lampjes van 20, 35 of 50 watt zijn gebruikelijk. De transformator van deze armaturen produceert overigens net als die van de TL-armaturen ook warmte.

Naast laagvolt halogeen bestaat er ook hoogvolt halogeen, die een voeding heeft van 220 volt. Deze lampen, die een vermogen hebben dat kan oplopen tot wel 500 watt of meer, produceren veel warmte en UV-straling, afhankelijk van het vermogen. Deze lampen zijn eigenlijk alleen geschikt als indirecte lichtbron, liefst in samenhang met een filter.

- 8 Zie voor UV-werende materialen: CL-informatie nr 20, UV-werend en lichtreducerend materiaal voor museumdoeleinden, Amsterdam 1994, door M.F.S. Karreman en J.H. Hofenk de Graaff.

Boeken en tijdschriften

Musea & Publieks-participatie

Op 20 april 1994 werd in het Koninklijk Instituut voor de Tropen te Amsterdam een discussie gehouden met als onderwerp musea & publieksparticipatie. Deze dag werd georganiseerd door de Rijksdienst Beeldende Kunst (RBK) in samenwerking met de Nederlandse Museumvereniging (NMV).

Doel van de bijeenkomst, waarvan de RBK een gedrukt verslag heeft uitgebracht was de musea de kans te geven onderling van gedachten te wisselen over vragen die zich voordoen naar aanleiding van de in de nota *Kiezen voor Kwaliteit* centraal gestelde cultuuroverdracht en dan met name het sleutelbegrip 'participatie'. De musea moesten nieuwe inhoud geven aan het streven naar spreiding van cultuur over alle lagen van de bevolking.

De uitgave is naast helder te zijn vormgegeven ook bijzonder duidelijk opgezet.

Hij bestaat uit een inleiding van Riet de Leeuw, een historische schets van Ton Bevers, een samenvatting van de drie discussies (Waarden en normen, Welke Musea/Welke Doelgroepen en De Aanpak: een blik van binnenuit/een blik van buitenaf) en ten slotte de conclusies.

Voor wie zich meer in het onderwerp wil verdiepen is achterin het boekje een literatuurlijst opgenomen. Compleet en compact; het verslag is een aanrader voor de werkelijk geïnteresseerde en betrokken museummedewerker.

Musea & publieksparticipatie, Riet de Leeuw (red.), Den Haag Rijksdienst Beeldende Kunst 1994, ISBN 90 71465 29 2

Handleiding publieks-onderzoek culturele instellingen

De belangstelling van de zijde van

de musea voor het publiek in het kader van onder meer het publieksbeleid is de laatste jaren sterk gegroeid. Steeds meer ontstaat de gewoonte wervings- en PR-strategieën op feitelijke kennis van het publieksgedrag te baseren. Daarmee is ook de behoefte ontstaan om publieksvoorkeur- en aantallen blijvend te registreren. De *Handleiding publieksonderzoek culturele instellingen* richt zich met name op de semi-professionele onderzoekers. De schrijvers van de handleiding menen dat er meer uit het onderzoek te halen valt door middel van hun compact uitgegeven onderzoeksresultaten. Het boek is opgebouwd uit vier hoofdstukken, te weten: de onderzoeksopzet, de theoretische invalshoeken en bijbehorende vraagstelling, de uitvoering van het onderzoek en een standaard vragenlijst.

Dit laatste hoofdstuk is als losse bijlage toegevoegd. Dit deel is een handige basis voor een uitgebreide onderzoeksopzet en is onderverdeeld in 77 uitvoerige vragen waar de onderzoeker een keuze uit kan maken en eventueel, al naar gelang de behoefte, kan aanvullen met gegevens die van belang kunnen zijn bij het verkrijgen van inzicht in de publieksvoorkeuren.

De uitgave is zoals gezegd bijzonder compact. De onderzoeker die denkt dat hij of zij in een oogwenk zich de stof eigen kan maken komt misschien bedrogen uit. De verschillende hoofdstukken dienen goed bestudeerd te worden en de gewenste onderzoeksopzet en informatie zal nauwkeurig en weloverwogen opgesteld dienen te worden. Hier gaat meer denkwerk mee gemoeid dan menigeen zich realiseert. De beide schrijvers geven echter een goede begeleiding bij de opzet van de vragenlijst alsmede bij de analyse en de rapportage. Op kleine punten valt er bij een dergelijk uitgebreide materie altijd wel een opmerking te maken. Maar dat de schrijvers er in geslaagd

zijn om de toch moeilijke materie toegankelijk en toepasbaar te maken verdient een ruim compliment. Het is te hopen dat de museummedewerkers die zich met marketing- en PR-strategieën bezig houden dit boek zullen aanschaffen. Al was het alleen maar om zeker te zijn dat zij geen enkel facet bij de opzet van een publieksonderzoek zullen missen.

Handleiding publieksonderzoek culturele instellingen, Harry Ganzeboom en Letty Ranshuysen. De uitgave kost f 25,- (incl. portokosten) en is te bestellen bij de Boekmanstichting, telefoon 020-6243736

Cultuurhistorisch toerisme

Het aprilnummer van het vaktijdschrift *Recreatie & Toerisme* bevat een special over cultuurhistorisch toerisme. Een onderwerp dat momenteel volop in de belangstelling staat. Op 10 maart organiseerde de ANWB in samenwerking met de provincie Utrecht een symposium waar de vraag centraal stond op welke wijze cultuurhistorische objecten verantwoord kunnen worden opgenomen in het toeristisch-recreatieve aanbod. De bewerkte versies van de op het symposium gehouden inleidingen en vele voorbeeldprojecten op het gebied van cultuurhistorisch toerisme worden in de special onder de aandacht gebracht. Het cultuurhistorisch beleid van de ministeries van Economische zaken en Onderwijs, Cultuur en Wetenschap als dat van de provincies wordt aan de orde gesteld.

Het aprilnummer van *Recreatie & Toerisme* (inclusief de special) is te bestellen bij Arko Uitgeverij b.v., Postbus 616, 3430 AP Nieuwegein, telefoon 03402-51090 en kost f 17,50 (excl. BTW).

Van de drup in het water ?

Een depot in watersnood

Het Nederlands Openluchtmuseum beheert een grote collectie. Onderdeel van deze collectie is een uitgebreide wagen- en landbouwcollectie. Voor deze volumineuze verzameling zoekt het museum al jaren naar een goede depotruimte. Tot september 1994 was deze collectie ondergebracht in het voormalig slachthuis te Arnhem. Deze lokatie voldeed echter niet aan de door ons gewenste depoteisen. We hadden hier regelmatig last van lekkages.

door Niek Peters,
hoofd Realia
Nederlands Open-
luchtmuseum

Een dieplader van de
840 Zware Trans-
port Compagnie uit
Soesterberg bij de ont-
ruiming van het depot.
Foto: Martin Wij-
demans, Nederlands
Openluchtmuseum

Toen wij dan ook het gebruik van twee loodsen in Tiel kregen aangeboden van het voormalig Ministerie van WVC, werd dit aanbod in dank aanvaard. Er lagen ruimschoots mogelijkheden in het verschiep deze loodsen te kunnen inrichten als depotruimten. Vooruitlopend op de verbouwing van deze loodsen besloot het museum de wagen- en landbouwcollectie alvast over te brengen naar de nieuwe depots om verdere schade aan de collectie te voorkomen. Behalve de reeds ge-

noemde collectie werden ook elders opgeslagen collectiedelen alvast naar Tiel gebracht; de cinemograaf, de poffertjeskraam, twee orgels en schoolmeubilair. Toen wij ruimte nodig hadden voor de restauratie van onze twee woonwagens voor de tentoonstelling 'Mensen van de Reis', was Tiel de aangewezen plek om deze wagens overdekt te kunnen restaureren.

Dit was de situatie op 31 januari 1995: twee loodsen vol met wagens en landbouwgereedschap, twee gedemonteerde woonwagens op bokken, een opgebouwd 'Mortier'orgel en verder pallets vol met diverse voorwerpen. Mede daar het depot toch nog moest worden verbouwd en dan definitief ingericht, was er nog geen overzicht van de aanwezige collectie. Op die dag kwam het bericht dat de collectie binnen 48 uur moest worden geëvacueerd in verband met een dreigende dijkdoorbraak.

Waar begin je dan ?

Het museum beschikt zelf niet over voldoende vervoerscapaciteit om een dergelijke klus binnen de gestel-

de termijn te klaren. We hebben daarop besloten om twee wegen te bewandelen.

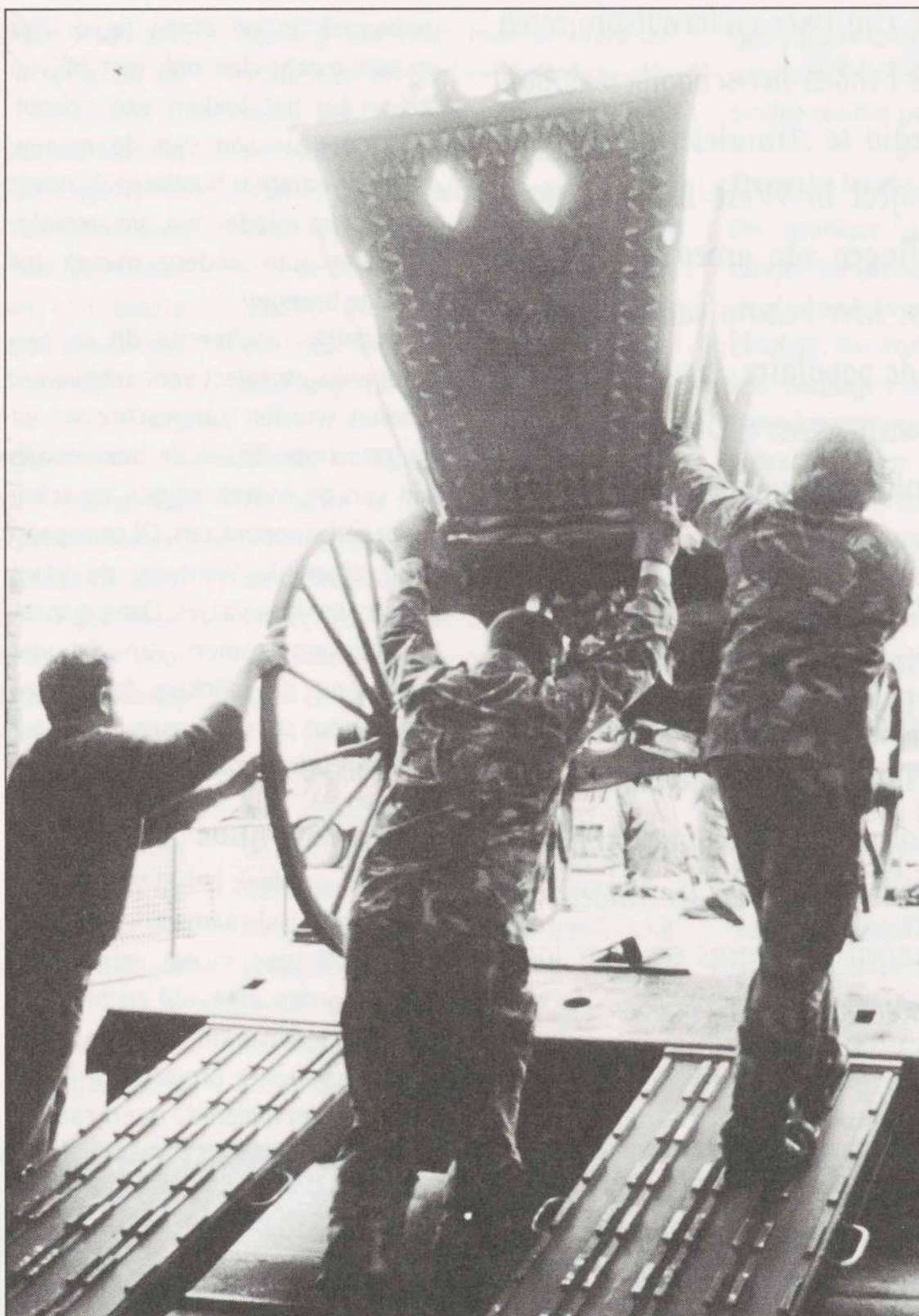
De directie probeerde via het Ministerie transport te regelen en de afdeling Realia vertrok naar Tiel om voorbereidingen te treffen voor de evacuatie. Via de Inspectie Cultuurbescherming kregen we de beschikking over een vijftiental diepladers van de 840 Zware Transport Compagnie uit Soesterberg. Deze diepladers hebben gedurende de nacht en de daarop volgende dag het overgrote deel van de wagencollectie vervoerd naar Arnhem. In Tiel was de afdeling Realia inmiddels begonnen met het vaststellen van de prioriteit van de te vervoeren collectie, de demontage van het orgel en het inpakken en hoog zetten van de kleinere voorwerpen. Al snel werd duidelijk dat een totale ontruiming van de loodsen niet mogelijk zou zijn. De woonwagens waren bijvoorbeeld dusdanig gedemonteerd dat van een verantwoord transport geen sprake kon zijn, bovendien was het niet mogelijk om het kleine landbouwgereedschap en schoolmeubilair via open diepladers te vervoeren.

Op woensdag 1 februari om 16.00 uur zijn wij gestopt met de evacuatie, deels omdat het merendeel gereed was en anderzijds werd het gebied afgesloten in verband met de dreigende dijkverschuiving bij Ochten. Hierdoor konden de diepladers niet meer Tiel binnenkomen om ge-laad te worden. Ook kon onze eigen transporteur, die wij hadden ge-vraagd klein goed te gaan ophalen niet meer naar Tiel afreizen en moesten deze collectiestukken dus achterblijven. De laatste transporten zijn ook niet meer naar Arnhem ver-voerd maar zijn tijdelijk opgeslagen geweest op een defensie terrein in Soesterberg alwaar wij ze op een la-ter tijdstip hebben afgedekt. Wel is op donderdag 2 februari, met een speciale vergunning en aangepast vervoer nog een orgel uit Tiel opge-haald.

Wat hebben we geleerd ?

- Sla nooit een collectie ergens op zonder dat er een inventarisover-zicht aanwezig is.
- Maak direct een calamiteitenplan, wat moet als eerste weg, wat heb je nodig aan transportmiddelen enzovoort.
- Zorg voor communicatiemogelijk-heden. Het was na 22.00 uur niet meer mogelijk om vanuit Tiel te telefoneren zodat de communica-tie tussen de afdeling Realia en de directie zeer moeizaam verliep. Daarnaast was er tijdens de eva-cuatie een grote ploeg museum-medewerkers opgetrommeld die in Arnhem hielp bij het afladen en onderdak brengen van de collec-tie maar door het gebrek aan communicatie konden wij vanuit Tiel niet doorgeven aan Arnhem wat er op transport ging en hoe laat zij de wagens konden ver-wachten. Later hebben we dat op-gelost door vanuit Arnhem elk half uur naar Tiel te telefoneren.
- Zorg voor een overzicht van noodzakelijke speciale transport-

Eén van de rijtuigen uit het depot wordt op een dieplader ge-zet

Foto: Martin Wij-demans, Nederlands Openluchtmuseum.

middelen en waar deze voorhan-den zijn. Voor het transport van één van onze orgels moesten wij kunnen beschikken over een spe-ciale landrover die uiteindelijk via de dealer getraceerd kon worden op de Landbouw Universiteit te Wageningen.

- Regel de bereikbaarheid van de directie voor de te nemen besluiten.

Achteraf

Het leed ligt inmiddels al weer ver achter ons en een groot deel van de collectie is weer terug in Tiel. Als je dan terugkijkt dan was het een in-tensieve, leerrijke en ook prettige ervaring. De samenwerking met het

leger was uitstekend, de helpende hand van de Landbouw Universiteit met de landrover werd direct gebo-den maar ook intern in het Open-luchtmuseum was het personeel massaal bereid om deze calamiteit het hoofd te bieden. De mensen die 's nachts niet waren opgeroepen voelden zich min of meer buitenge-sloten van een stukje museum-solidariteit.

Brabantse onderwijsprojecten

Een depot in watersnood

In Noord-Brabant zijn twee onderwijsprojecten gestart die tot doel hebben het schoolbezoek aan de musea in de regio te stimuleren.

Het educatieve project in West-Brabant is bestemd voor leerlingen van groep zeven van het basisonderwijs. Met behulp van de 'ouderwetse' variant op de populaire Air-Mileskaart, de spaarkaart, kunnen ze een CD-bon verdienen als ze deze kaart inleveren, voorzien van stickers van alle deelnemende musea.

De Tilburgse onderwijsactie is geïnitieerd door vier musea en is in principe bedoeld voor alle onderwijsinstellingen - van basisschool tot universiteit - in Tilburg en omgeving. De opleidingen en scholen betalen een gering bedrag per jaar en alle medewerkers en leerlingen van die instellingen kunnen vervolgens een jaar lang gratis de musea bezoeken.

Educatief project in West-Brabant

Een educatief project voor leerlingen uit groep zeven, waar vier musea en hoofdsponsor de Rabobank zich in konden vinden en waar een ieder ook iets aan heeft. Het ontwikkelen van zo'n project is de uitdaging waar Museum Ter Zijde in Wouw, De Ghulden Roos te Roosendaal, Het Markiezenhof te Bergen op Zoom en Volkssterrewacht Simon Stevin te Hoeven vorig jaar aan zijn begonnen. En met succes. Althans daar begint het nu op te lijken.

De opzet

Toen de vier Westbrabantse musea vorig jaar begonnen met de opzet van het project stond één ding hen duidelijk voor ogen: doel was niet alleen het stimuleren van een éénmalig bezoek aan de musea in schoolverband, maar ook het muse-

umbezoek in de eigen regio. Het project mocht dan ook niet blijven steken bij het lokken van schoolgroepen naar één van de musea, maar een eerste schoolbezoek moest tevens een middel zijn om vervolfbezoeken aan andere musea tot stand te brengen.

Uiteindelijk resulteerde dit in een strippenkaartproject voor scholieren: scholen worden aangeschreven en bij het eerste klassikale bezoek aan één van de musea krijgen de scholieren een strippenkaart. Of een spaarkaart eigenlijk. Want op de kaart prijken vier lege vakjes. Daarop moeten stickers komen van de vier musea en die stickers krijgt een scholier pas als die musea ook daadwerkelijk zijn bezocht.

Ei van Columbus

Deze opzet bleek het ei van Columbus te zijn. Het raamwerk dat aldus was geschapen moest echter nog nader worden ingevuld en hiervoor was de medewerking nodig van de sponsor van het project: de Rabobank die niet alleen de overhead- en publiciteitskosten sponsort, maar ook bereid was de realisatie van het project op andere fronten (financieel) te ondersteunen. Allereerst door een beloning te verstrekken aan die scholieren die hun spaarkaart ook vol zouden weten te krijgen: een CD-bon.

Maar daarnaast was er meer ondersteuning nodig. Immers voor veel scholen geldt dat museumbezoek nogal wat geld kost; geld dat er vaak niet is. Want niet alleen de entreprijs voor een museum moet worden betaald, ook moet een busonderneming worden ingehuurd om de leerlingen van A (school) naar B (museum) te krijgen. De sponsor was bereid om deze kosten te dekken teneinde een klassikaal bezoek voor meer scholen mogelijk te maken. Het aanschrijven van de scholen werd dan ook door de plaatselijke banken gedaan: zij boden

scholen in de eigen woonplaats het bezoek aan. Iets wat overigens in sommige plaatsen tot problemen leidde. In Roosendaal bijvoorbeeld was de respons van de scholen zo hoog dat de plaatselijke bank met de scholen in gesprek moest gaan om de uitstapjes over twee jaar te spreiden.

Na ruim een half jaar

Het educatief project is in september 1994 van start gegaan. Inmiddels kan worden gesproken van een redelijk succes. Zo'n zeventig schoolgroepen hebben nu reeds een bezoek aan één van de musea gebracht. En de waardering voor het project is bijzonder hoog. Veel scholen zijn in staat nu eindelijk een uitstapje te realiseren waarvoor voorheen geen budget was. En de inzet van de musea, die gezorgd hebben voor een speciaal programma en de leerlingen een aandenken meegeven, wordt algemeen geprezen.

Ook de musea en de sponsor zijn tevreden. In maart 1995 hebben zij dan ook een nieuwe overeenkomst gesloten, waarmee het voortbestaan van het project voor enkele jaren is gegarandeerd.

Desondanks zijn er wel enkele kritische kanttekeningen geplaatst. Ten eerste bij het vervolfbezoek, dat nog niet echt op gang is gekomen. Geruststellend in dit opzicht is dat het vervolfbezoek dat er is geweest, plaatsvond in de kerstvakantie. Blijkbaar is de schoolvakantie dé gelegenheid voor museumbezoek voor kinderen. Voordat er dus echt iets zinnigs over dit effect gezegd kan worden, zullen de musea nog 'enkele vakanties' geduld moeten hebben. Een tweede kritische kanttekening betreft de spreiding van het schoolbezoek. Gebleken is dat van een evenredige spreiding over de vier musea geen sprake is. De Volkssterrewacht is duidelijk koploper, gevolgd door Het Markiezenhof. Museum

door Ellen Loozen,
praktijkconsulent
publiekstaken
Brabantse Museum-
stichting met mede-
werking van de
deelnemende musea

Tilburgse onderwijs-
actie

Ter Zijde en De Ghulden Roos zijn tot nog toe minder in trek bij de scholen.

In juni wordt het eerste jaar van het project uitgebreid geëvalueerd en zullen de vier musea hun conclusies moeten trekken. Het staat nu in ieder geval al vast dat aan een betere spreiding van het schoolbezoek veel aandacht zal worden besteed.

Tilburgse onderwijsactie

De vier grote Tilburgse musea (De Pont, het Nederlands Textielmuseum, het Noordbrabants Natuurmuseum en het Scription) zijn een gezamenlijke actie gestart waardoor het voor veel onderwijsinstellingen in Tilburg en omgeving eenvoudig wordt de musea te bezoeken. Het systeem is gebaseerd op het betalen van een jaarlijks bedrag waardoor studenten en docenten onbeperkt toegang tot de musea hebben. De onderwijsinstellingen betalen per museum per leerling/docent een bedrag dat varieert van f 0,25 tot f 0,50 per schooljaar. Wenst een onderwijsin-

stelling dat haar medewerkers en studenten tot alle vier de musea toegang hebben dan kost dat f 1,50 per docent/student per jaar. Niet alleen in groepsverband wordt gratis toegang verleend maar op vertoon van de schoolpas, voorzien van een pasfoto, kunnen leerlingen en docenten ook buiten schoolverband de musea gratis bezoeken.

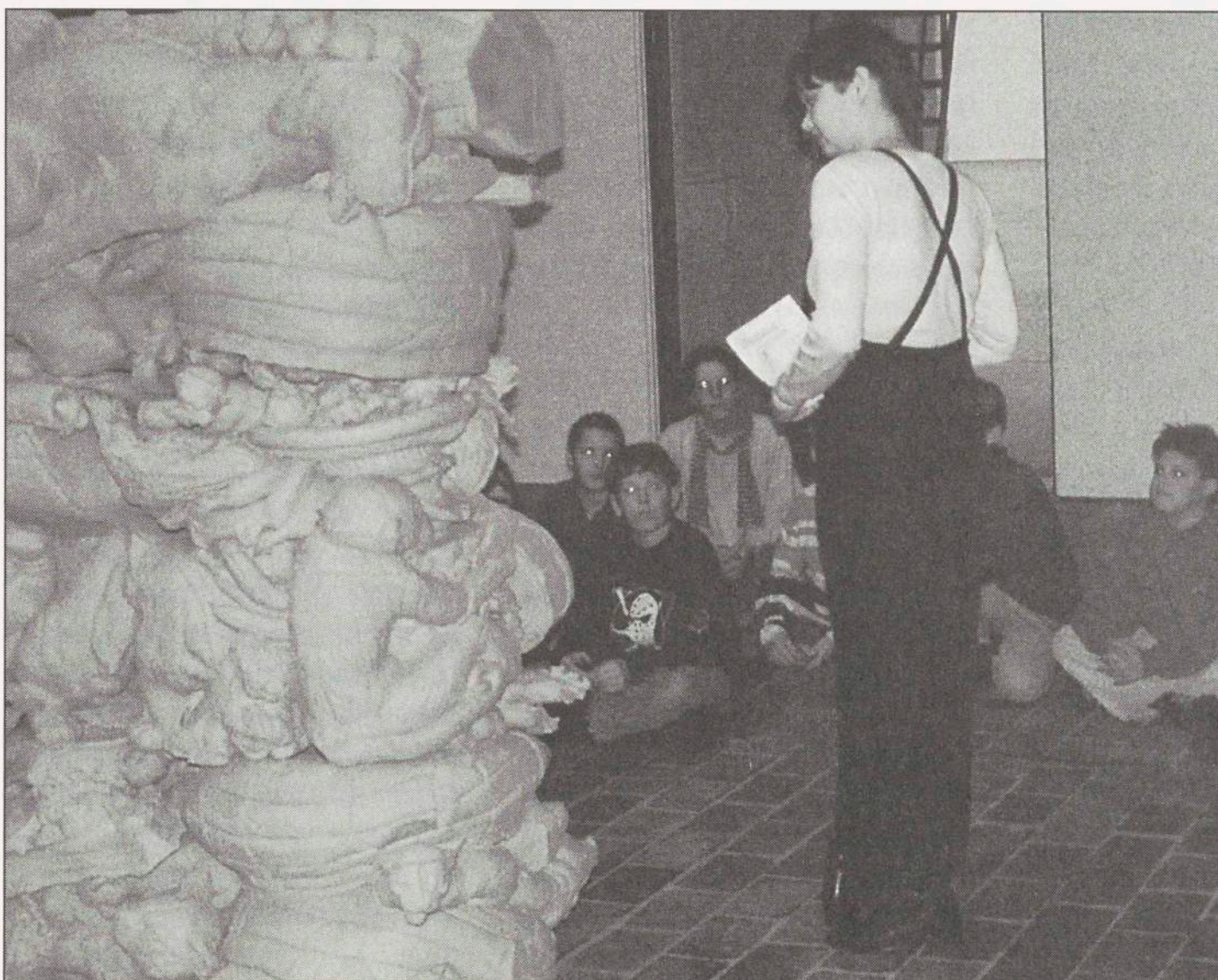
'Geen centje pijn'

De actie is gestart in september 1993 en loopt thans voor het tweede (school)jaar. Zowel musea als het onderwijs blijken zeer enthousiast. 'De musea ontvangen meer bezoekers en die bezoekers leiden financieel gezien geen centje pijn' zo verwoordde Fred van Os, directeur van het Nederlands Textielmuseum de voordelen. Zowel basisscholen, middelbaar onderwijs als HBO-opleidingen nemen deel. De Katholieke Leergangen is de grootste deelnemer met in totaal 10.000 studenten en medewerkers. De Katholieke Universiteit Brabant (KUB) is nog

geen participant, er wordt wel naar gestreefd de KUB te bewegen toe te treden tot het project.

Duwtje in de rug

De grootste groep scholen/opleidingen kiest niet voor één enkel museum maar voor meerdere musea (3 of 4). De hoogte van het te betalen bedrag vormt daarvoor zeker geen beperking, integendeel zelfs. Ieder museum blijkt zo zijn eigen doelgroepen (scholen) te hebben. Een onderwijsinstelling als Schoevers (o.a. secretaresse-opleiding) kiest voor een museum als het Scription, Museum voor Techniek en Vormgeving van Schrift en Kantoor, maar ook voor De Pont, Stichting voor Hedendaagse Kunst. Het Noordbrabants Natuurmuseum trekt in verhouding de meeste scholen voornamelijk uit het basisonderwijs. Voor het onderwijs blijkt de actie een middel te zijn om museumbezoek te stimuleren. Omdat het onderwijzend personeel bekend is met de regeling wordt museumbezoek nu bewuster in het schoolprogramma ingepland dan voorheen. Als de scholen dan ook nog korting kunnen krijgen op de rondleidingen wordt museumbezoek nog interessanter. Het project vormt net het duwtje in de rug dat nodig is om daadwerkelijk de museumdrempel over te stappen.

Korte berichten

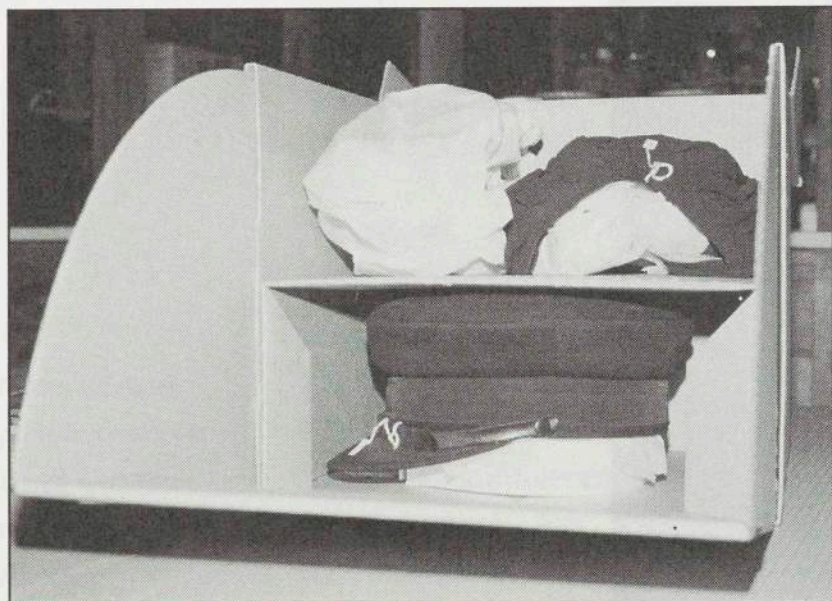
Museumconsulent Noord-Holland

Per 13 maart is drs Dominique Hamerlijnck MBA benoemd tot provinciaal museumconsulent in Noord-Holland. Dominique (1956) is in België opgeleid tot docent maatschappijleer en haalde haar mastersgraad Business Administration in Rotterdam aan de Erasmus Universiteit en in de VS aan Ann Arbor. Zij heeft projectmatige ervaring binnen de bankwereld en was twee jaar directeur van de Stichting Museumjaarkaart. Zij komt in NH in dienst van de Stichting Kunst en Cultuur NH waar zij als voornaamste taak een bijdrage zal leveren tot de professionalisering van de Noordhollandse musea.

Verlenging inschrijvings-termijn LCM-dozenproject

Begin april heeft u de brochure over het dozenproject ontvangen. De termijn om uw bestelling van dozen in te dienen is met een maand verlengd. Dus in plaats van 15 mei wordt de uiterste inzenddatum 15 juni. Zodoende heeft u wat meer tijd om te bepalen welk type doos voor uw collectie het meest geschikt is. Indien u de brochure niet gekregen heeft dan kunt u contact opnemen met de museumconsulent in uw provincie.

Dozenproject

'Leuk om te doen' - Vrijwilligers in musea

In vrijwel alle musea zijn vrijwilligers actief. Voor het totale museumbestel vervullen zij een onontbeerlijke rol. In de Nederlandse musea zijn zo'n 4000 mensen op vrijwillige basis werkzaam. De werkzaamheden die zij verrichten zijn zeer divers van aard. In professionele musea worden vrijwilligers ingezet bij activiteiten waar de medewerkers zelf niet aan toe komen.

Er zijn echter heel veel musea die (vrijwel) geheel functioneren dankzij de inzet van vrijwilligers. Vrijwilligers zorgen ervoor dat werkzaamheden die anders blijven liggen toch worden uitgevoerd zoals registratie van en onderhoud aan de collectie. Zij zorgen ervoor dat het museum open kan zijn door aan de balie het publiek te ontvangen en rondleidingen te verzorgen. Zij beheren museumwinkels zodat die extra inkomsten opleveren voor het museum.

Bij zo grote aantallen vrijwilligers is er een groot verloop. Het werven van nieuwe 'hulpkrachten' is een arbeidsintensieve en dus tijdrovende aangelegenheid. Velen zijn dagelijks bezig met het zoeken naar mensen die in de musea (een deel van) hun vrije tijd willen besteden. Dit geldt overigens niet alleen voor het werven van vrijwilligers in musea.

Project landelijke werving van vrijwilligers

In november en december 1995 zal de AVRO een serie wekelijkse televisie-uitzendingen wijden aan de rol van vrijwilligers bij maatschappelijke en culturele activiteiten.

Een dergelijke actie heeft ook plaats gevonden in de jaren 1973-1976. Het maandelijkse programma heette toen Werkwinkel.

In 1993 is Bureau Hoekendijk & Partners (H&P) benaderd met de vraag een dergelijk programma opnieuw

op te zetten. Dankzij verschillende sponsors is dat mogelijk. Zoals hierboven al is gesteld werken in musea veel vrijwilligers. H&P hebben het LCM verzocht mee te werken aan een inventarisatie naar de wensen en mogelijkheden om voor museumwerk vrijwilligers te werven via de actie 'Leuk om te doen'. Een korte enquête onder de musea leverde voldoende vraag op om te besluiten een uitzending te maken over vrijwilligers in musea. Centraal in de uitzending staan de musea die graag gebruik maken van diensten van vrijwilligers. In de uitzending wordt een beeld geschetst van de activiteiten waarbij vrijwilligers betrokken zijn. Vanwege het grote verschil in de aard van de activiteiten zullen in dit geval twee voorbeelden getoond worden. De opnamen voor de uitzending hebben eind mei plaats gevonden.

Aan het eind van de uitzending wordt een oproep gedaan aan belangstellende kijkers om zich als vrijwilliger voor werk in de musea te melden. H&P zal vervolgens de namen regionaal ordenen en aan de provinciaal museumconsulenten doorgeven. De consulenten zullen, op grond van de wensen, namen en adressen doorgeven aan de musea, die hebben aangegeven vrijwilligers voor verschillende onderdelen van het museale werk te kunnen gebruiken. Ieder museum moet zelf de betreffende vrijwilliger(s) selecteren op geschiktheid en de noodzakelijke afspraken maken.

De wervende partij, in ons geval de musea, wordt gevraagd meerdere acties te ondernemen, zodat op meerdere plaatsen publiciteit en aandacht kan worden gegenereerd. Na de uitzending komt een videoband tegen kostprijs beschikbaar om voor eigen gebruik vrijwilligers te kunnen werven.

Basis- en bijscholing voor museummedewerkers

Tweede seizoen

Het gezamenlijke aanbod voor basis- en bijscholing voor medewerkers van musea is het tweede seizoen ingegaan. Dit aanbod komt tot stand door samenwerking van het LCM, de NMV en de Reinwardt Academie. Het Ministerie van OCenW verleent subsidie voor zowel de totstandkoming van de cursussen als voor het geven ervan.

Basiscursussen

Het aanbod van basisscholing van het LCM biedt medewerkers die nog maar kort in musea werkzaam zijn de mogelijkheid op prettige en praktische wijze met de verschillende onderdelen van het museale vak kennis te maken. Het LCM-project omvat de opzet en uitvoering van vier basiscursussen: registratie en documentatie, behoud en beheer, educatie en pr-activiteiten en museale bedrijfsvoering.

Basiscursus Registratie en Documentatie

In het eerste seizoen is de cursus registratie en documentatie voor de eerste keer landelijk aangeboden. Er is een syllabus verschenen die in iedere provincie gebruikt kan worden. In deze cursus wordt aandacht besteed aan een doelmatige ontsluiting van collectiegegevens. Aan de orde komt niet alleen de registratie van voorwerpen, maar ook die van documentaire collecties zoals boeken. Er wordt ingegaan op het bijhouden van een register van in- en uitgaande objecten, het nummeren en het beschrijven met behulp van gestructureerde beschrijvingskaarten, het opbouwen en gebruiken van trefwoordenlijsten en het maken van zoekbestanden voor de ontsluiting. Tenslotte wordt aandacht besteed aan automatisering van registratie en documentatie.

Basiscursus Behoud en Beheer

Voor dit tweede seizoen wordt aan het aanbod de basiscursus behoud en beheer toegevoegd. In het najaar komt de landelijke syllabus uit. De training van docenten voor spreiding over het hele land zal dan ook van start gaan.

Centraal staat in de cursus de wijze waarop museale verzamelingen door adequate conservering tegen verval beschermd kunnen worden. Aandacht wordt besteed aan het leren kennen van de (gewenste) omgevingsfactoren in het museum en de depots, o.a. met betrekking tot klimaat, licht, hygiëne, schimmels en ongedierte. Verder komen aan de orde het omgaan met museale voorwerpen, het transporteren, verpakken en tentoonstellen.

Het aanbod dat door de Reinwardt Academie wordt verzorgd sluit inhoudelijk aan op de LCM-basiscursussen en biedt meer verdieping.

Brochure totale aanbod

In februari is het nieuwe gezamenlijke aanbod aan alle musea toegezonden. Naar het oordeel van de werkgroep is er een praktische verbetering doorgevoerd. Het totale aanbod is wel op dezelfde wijze vormgegeven, maar voor iedere cursus is apart een informatieblad vervaardigd. Voor de informatie over een enkele cursus hoeft niet meer het gehele programma te worden doorgenomen. Voor cursussen met betrekking tot verschillende facetten van het museaal bedrijf zijn aparte kleuren gekozen. Bovendien is een kalender toegevoegd waarin op datum alle cursussen nog eens staan vermeld.

Bijscholing: een noodzaak

De ontwikkelingen in nieuwe technologie en de kennis over het museale vak gaan evenals in andere sectoren van de samenleving snel. Het is voor museummedewerkers een

noodzaak regelmatig de eigen kennis bij te stellen en aan te vullen. Ieder museum heeft weliswaar zijn eigen bijzonderheden, maar dat neemt niet weg dat de kennis over het vakgebied in algemene zin zich ontwikkelt en door medewerkers van musea gevolgd moet worden. Het is voor een goede uitoefening van functies noodzakelijk regelmatig bij te scholen.

Themamiddag over belang van basis- en bijscholing

De werkgroep die het cursusaanbod coördineert zal een studiemiddag organiseren met als onderwerp basis- en bijscholing. Deze middag zal plaats vinden op maandag 19 juni 1995 in het Centraal Museum in Utrecht.

Het voorlopig programma ziet er als volgt uit:

13.00-13.30	ontvangst
13.30-13.35	welkomstwoord door de dagvoorzitter, de heer drs H.W. Brinkman, directeur Nederlandse Museumvereniging
13.35-13.55	lezing door de heer B.S. Eilander, accountmanager en projectmedewerker Ministerie van OCenW
13.55-14.15	lezing door de heer O.A. Tan, hoofd vervolg opleidingen, afdeling opleidingen van het Academisch Ziekenhuis Utrecht
14.15-14.35	lezing door Ms M. Greeves, Head of Training and Information van de South East Museums Service in Londen, Groot Britannië
14.35-15.00	pauze
15.00-15.20	lezing door de heer drs L.A. van Prooije, directie secretaris Nederlands Openluchtmuseum Arnhem
15.20-15.30	lezing door mevrouw A.L. Jordens, provinciaal museumconsulent Utrecht
15.30-15.40	lezing door de heer P.Th. Berghuis, hoofd afdeling contract-activiteiten Reinwardt Academie Amsterdam
15.40-16.00	discussie
16.00-17.00	borrel

Nadere inlichtingen zijn te verkrijgen bij de NMV, mw P. Colenbrander, telefoon 020-6203308, fax 020-6201189

Praktische literatuurlijst behoud en beheer

In deze lijst zijn publikaties opgenomen op het gebied van behoud en beheer. De lijst is niet compleet en geeft hoofdzakelijk een overzicht van recent verschenen literatuur. De boeken zijn gekozen vanwege hun praktische informatievoorziening. De lijst is geordend op onderwerp en iedere beschrijving begint met de titel.

De lijst wijkt als zodanig af van de officiële literatuurbeschrijvingen. De meeste titels zullen in de bibliotheken van de provinciaal museumconsulenten te vinden zijn. Alle beschreven titels zijn in ieder geval aanwezig in de bibliotheek van de Stichting Ondersteuning Musea (SOM) in Utrecht.

Per boek wordt aangegeven waarom het is opgenomen in deze lijst. Behalve bij de boeken uitgegeven door het Centraal Laboratorium (CL) waarvan de titels veelal voor zich spreken. Deze CL-uitgaven vormen een goede basis voor elke bibliotheek op het gebied van behoud en beheer. Verslagen van studiedagen worden over het algemeen elk jaar actueel bijgewerkt. Er is geen informatie opgenomen over verkrijgbaarheid en prijzen. Op een enkele uitzondering na zijn alle titels via de boekhandel of het CL verkrijgbaar. Niet opgenomen zijn tijdschriften en periodieken uitgegeven door overkoepelende vakverenigingen. Voor uitgebreidere informatie of voor inzage in de bibliotheek van de SOM kan contact worden opgenomen met Marianne de Rijke, telefoon: 030-343880

Algemeen

The National Trust Manual of Housekeeping

H. Sandwith, S. Stainton (samenst.), Penguin Books Middlesex England, 1985 (*)

Geeft specifieke informatie over behoud en beheer van interieurs met name in landhuizen en kastelen. Voor wat betreft de basiskennis omtrent de verschillende materialen algemeen bruikbaar. Het is wel aan te raden om kritisch te bekijken of sommige voorgestelde objectbehandelingen 'zo maar' in de eigen situatie zijn over te nemen. Hierbij is een videofilm verschenen over het onderhoud van een landhuis en het bijbehorende interieur tijdens de wintersluiting.

Vademecum ter bescherming en onderhoud van het kunstbezit

Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium, Bulletin XXI-1986/'87, Brussel 1987

Te vergelijken met CL publikaties. Heeft verhelderende illustraties.

Schutz für Museumsgut

Rheinisches Museumsamt/Landschaftsverband Rheinland, Köln 1991 (Bildungsstätte für Museumspersonal, Schrift Nr. 50)

Gaat in op klimaatbeheersing, verlichting, verwarmingstechnieken, het herkennen van schade, en behandelt omgaan met schilderijen, beeldhouwwerken, werken op/van papier en textilia. Niet geïllustreerd.

Manual of Curatorship: A guide to museum practice

J.M.A. Thompson (ed.), London Butterworths/Museums Association 1992 (2nd ed.) (*)

Ingedeelde in 5 hoofdstukken die alle met het museum als bedrijf te maken hebben; hoofdstuk 3 gaat over conservering. Sterk gericht op het Engelse taalgebied, met name wat de aangeraden literatuur betreft. Is goed geïllustreerd met duidelijke afmetingsaanwijzingen.

Caring for your Collections: preserving and protecting your art and other collectibles

Harriet Whelchel (ed.), The National Committee to Save America's Cultural Collections, New York 1992 (*)

Per hoofdstuk wordt aandacht besteed aan verschillende materialen en specifieke collecties: textilia, papier, steen, fotografie, meubels, metaal, muziekinstrumenten en ethnografica. Behalve aan onderhoud wordt tevens aandacht besteed aan het hanteren van deze materialen en de gevolgen daarvan voor de conditie van de voorwerpen. In aparte hoofdstukken wordt ingegaan op veiligheid, verzekering, professionele adviezen en zelfs het legateren van collecties of delen daarvan.

Umgang mit Dingen, Landesstelle für die Nichtstaatlichen Museen

München 1992

Publikatie ter gelegenheid van een museumdag georganiseerd in 1991 en behorende bij een reizende tentoonstelling. Na een aantal hoofdstukken die ingaan op specifieke materialen worden de omgevingsfactoren behandeld: licht, luchtverontreiniging, klimaat, ongedierte en schimmel, omgang met voorwerpen, transport, depot, schoonmaken, conserveren en restaureren en documenteren. Verhelderend geïllustreerd.

Gids voor Behoud en Beheer van Kerkelijk Kunstbezit: Een praktische handleiding

Mieke M. van Zanten, Stichting Kerkelijk Kunstbezit, SDU Den Haag 1994

Duidelijk naar de praktijk toegeschreven gids met tips 'wat vooral niet te doen'. In dit boek is aandacht voor onderhoud van de gebouwen (klimaatbeheersing, beveiliging) samengebracht met het onderhoud van de voorwerpen in die gebouwen. Aan bod komen: metaal, steen, hout, ivoor, been, hoorn, schildpad, textiel, glas-in-lood, papier, perkament, leer, schilderijen. Aparte hoofdstukken zijn gewijd aan orgels en muur- en gewelfschilderingen.

Museum Basics

T. Ambrose, C. Paine, ICOM 1994 (Sec-

tion III The development and care of a museum's collections) (*)

Plaatst behoud en beheer in een breder kader van het museum als bedrijf. Dus aandacht voor de rol van het publiek in een museum, huisvesting, groei en zorg voor de collectie. Paragrafen die met elkaar in verband staan worden aangegeven en d.m.v. 'key words' worden korte definities gehanteerd. In zogenaamde 'boxes' wordt dieper op een term of een onderwerp ingegaan.

Zorg voor uw collectie

H. Verschoor, J.A. Mosk (red.), Amsterdam 1994, verslag CL-symposium 16 maart 1994

In voorbereiding

Het LCM bereidt in samenwerking met de RBK een publikatie voor over het opstellen van een collectieplan.

Op dit moment is een LCM publikatie in voorbereiding waarin basisinformatie over behoud en beheer opgenomen zal worden. Deze publikatie zal landelijk gebruikt worden als syllabus bij de basiscursus behoud en beheer.

Licht- en klimaatbeheersing

Kunstlicht in musea

W.G.Th. Roelofs, J.A. Mosk (red.), Amsterdam verslag CL-themadag 16 november 1988, nr 14 (NB! uitverkocht)

Passieve conservering: klimaat en licht

B.A.H.G. Jütte, Amsterdam 2de herziene ed. 1992, CL-Informatie nr 3

De schadelijkheid van flicslicht voor kunstvoorwerpen

J.G. Neevel, CL Amsterdam 1993

(verkorte versie met de belangrijkste resultaten van een uitgebreider onderzoek; uitvoerige beschrijving bij CL verkrijgbaar)

Metten is weten: over belang en gebruik van de thermohygrograaf

J.G. Berkhout, B.A.H.G. Jütte, W.H.P. Scholten (red.), LCM-publikatie nr 3, maart 1994 (2de druk)

Handig boekje waarin de thermohygrograaf per onderdeel wordt belicht. Uitgelegd wordt hoe het apparaat op te stellen, te gebruiken en te onderhouden.

UV-werend en lichtreducerend materiaal voor museumdoel-einden

M.F.S. Karreman, J.H. Hofenk de Graaff, Amsterdam 1994, CL-Informatie nr 20

Studiedag Verlichting

A.M. de Rijke (samenstelling)
Stichting Ondersteuning Musea, Utrecht 1995 (syllabus bij studiedag)

Depotinrichting - Gebouw algemeen

Aantasting van kunstvoorwerpen door materialen van vitrines en depots en mogelijkheden om dit te voorkomen

P.B. Hallebeek, CL Amsterdam 1991

Depotinrichting en archiefbewa-ring. Passieve conservering

W.G.Th. Roelofs, J.A. Mosk (red.), Amsterdam 1994 (herdruk verslagen CL-thema-dagen 10 en 11)

Richtlijnen bij het bouwen of verbouwen van ruimten met een museale bestemming

B.A.H.G. Jütte, Amsterdam 1994 CL-Informatie nr 17

Conservering (preventief/-actief) en Restauratie (-beleid)

Caring for Collections: strategies for Conservation, Maintenance and Documentation

American Association of Museums, Washington 1984

Kort rapport waarin vanuit de

beleidsmatige kant aandacht voor conservering, onderhoud in het algemeen en documentatie van collecties. Een boekje dat gelezen zou moeten worden voordat men keuzes maakt in conservering en documentatie van collecties.

Conservation concerns: A Guide for Collectors and Curators

K. Bachmann (ed.), Smithsonian Institution Press, Washington 1992

In compacte hoofdstukken wordt uitgelegd wat te doen en waar aan te denken m.b.t. depotinrichting, klimaatbeheersing en calamiteitenplanning. Verantwoorde berging komt per materiaal aan de orde: papier, fotografie, schilderijen, textilia, keramiek, glas, metaal. Er wordt speciaal gewezen op schadeherkenning en wanneer het nodig is een restaurator erbij te halen. Goed geïllustreerd met behulp van schematische tekeningen.

Zo goed als oud: De achterkant van het restaureren

N. Ex (met een voorwoord van prof. dr E. van de Wetering), Amsterdam, Amber 1993

De auteur gaat in op restauratietechnieken maar staat vooral stil bij keuzes die gemaakt moeten worden: waarom kiest men voor een bepaalde behandeling en hoe moeten we nu en in de toekomst omgaan met de toenemende stroom kunstwerken?

De positie van de restaurator in de musea

H. Piena, in: Boekmancadier 20, 6de jaargang; juni 1994, p. 166-177

De auteur pleit in dit heldere artikel voor meer invloed van restauratoren op het collectiebeleid van musea.

Ethiek van de conservering en restauratie

W.G.Th. Roelofs, J.A. Mosk (red.), Amsterdam 3de ed. 1994, verslag CL-themadag 15 september 1981, nr 2

Praktische literatuurlijst behoud en beheer

Nieuwsbrief Conservering en Restauratie

CL Amsterdam, Verschijnt vier keer per jaar
De uitgave is bestemd voor diegenen die zich bezig houden met (het onderzoek naar) conservering en restauratie van kunstvoorwerpen. In het blad wordt onder meer nieuws vermeld over onderzoek, publikaties en themadagen van het CL. Ook nieuws van andere instellingen en personen die op bovengenoemde terreinen actief zijn, wordt opgenomen.

Schimmels - Ongedierte

Bestrijding van insecten en schimmels in musea

W.G.Th. Roelofs, J.A. Mosk (red.), Amsterdam verslag CL-themadag 4 juni 1986, nr 9 (NB! uitverkocht)

Schimmels in Musea en Archieven: Herkennen, Detectie, Groei-omstandigheden en Bestrijding

R.A. Samson, E.S. Hoekstra, Centraal-bureau voor Schimmelcultures, Baarn 1994 (handleiding bij cursus)

Natuurhistorische collecties

Opgezet en aangevreten: Inventarisatie van kennis en problemen bij de conservering van natuurhistorische collecties

A.W. Brokerhof, Amsterdam 1994 CL-Informatie nr 21

Conservering van natuurhistorische collecties

W.G.Th. Roelofs, A.W. Brokerhof, J.A. Mosk (eindred.), Amsterdam 1994 CL-Informatie nr 22

Hanteren van museale objecten, schoonmaken

Verwijdering van stof van objecten

C.J. van Nes, Amsterdam 1992, CL-Informatie nr 11

De omgang met museale collecties: Het vervoeren van voorwerpen en het schoonmaken van gebouwen

W.G.Th. Roelofs, J.A. Mosk (red.), Amsterdam verslag CL-themadag 1993, nr 21

Schoonmaken in musea, archieven en historische gebouwen

J.A. Mosk (red.), Amsterdam 1993 CL-Informatie nr 14

Fotografie

The Care of Photographs

S. Rempel, Lyons & Burford New York 1987

Na een introductie van verschillende fotografische procedés, volgen hoofdstukken over het hanteren van foto's, vervallenmerken, het schoonmaken en stabiliseren van bepaalde condities, het juiste klimaat voor het bergen en verschillende bergingsmethoden. Tot slot volgt advies over conservering. Zowel schadekenmerken als opbergssystemen en hanteeringswijzen zijn helder geïllustreerd.

Looking at Photographs: A Guide to Technical Terms

G. Baldwin, The J. Paul Getty Museum 1991

Alfabetische woordenlijst m.b.t. fotografie. Van 'albumen print' tot 'woodburytype', van 'waxed-paper negative' tot 'ambrotype'. Verhelderend geïllustreerd. In dezelfde serie 'Looking at Paintings'.

Voor de zoeker, handleiding voor het registreren en uitwisselen van gegevens over fotocollecties

J. Hogenboom, J. van de Voort (red.), NBLC Den Haag 1994

In voorbereiding

Over fotoconservering is een aparte syllabus in de maak door de Stichting Ondersteuning Musea.

Audiovisuele collecties

Audiovisuele collecties: Handleiding voor het beheer van bewegend beeld en geluid

F. van der Maden (eindred.), Uitgeverij Verloren, Stichting Archiefpublicaties, Vereniging Geschiedenis, Beeld en Geluid Hilversum 1993

Dit is deel 4 van de zogenoemde archiefpublicaties. Het gaat in op selectiecriteria, materieel beheer, verschillende ontsluitingsmogelijkheden inclusief automatisering, auteursrecht en besluit met praktische voorbeelden van schenkings- en bruikleenovereenkomsten.

Meubels

Was op meubels

C.J. van Nes, Amsterdam 1993, CL-Informatie nr 15

Studiedag hout

D. van Loosdrecht (bijdrage), M. Otte (samenstelling, verslag), Gelders Oudheidkundig Contact, Zutphen 1994 (syllabus bij studiedag)

Keramiek en Glas

Voorzichtigheid is de moeder van de porseleinkast: Preventieve conservering van keramiek en glas

I. Garachon, Amsterdam 1994 CL-Informatie nr 16

Studiedag Keramiek en Glas

K. van Lookeren Campagne-Nuttall, M. Hanrath, M. Otte, Gelders Oudheidkundig Contact, Zutphen 1994 (syllabus bij studiedag)

Richtlijnen voor de conservering van Gebrandschilderd Glas

B.A.H.G. Jütte, R. Crèvecoeur, Amsterdam 1994, CL-Informatie nr 18

Papier

How to Care for Works of Art on Paper

F.W. Dolloff, R.L. Perkinson, Museum of Fine Arts, Boston 1971

Ook al is dit boekje alweer bijna 25 jaar oud het is nog uitstekend bruikbaar voor directe praktische toepassingen. In het kort aandacht voor de geschiedenis van papier, verschillende soorten schade, het inlijsten en maken van passepartouts en tenslotte een aantal restauratiemogelijkheden.

Boekenwormen & ander Ongedierte: over de omgang met boeken

E. van Eeden, Utrecht/Antwerpen 1992

Kernachtig boekje, bedoeld voor iedereen die met boeken omgaat. Gaat in op de handel in boeken, het verzamelen, het bewaren, het mishandelen en zelfs het vernietigen van boeken.

Verslag van de studiedag Papierconservering

Gelders Oudheidkundig Contact (samenst.), Zutphen 1993

Schilderijen

Het schilderij: materiaal techniek-behoud

K. Nicolaus, Canteleer De Bilt 1990 (2de druk)

Naast informatie over hoe een schilderij vanaf de drager is opgebouwd geeft het ook basiskennis over de invloed van het klimaat, het bewaren en het ophangen van schilderijen. Bevat veel technische informatie over grondering, vergulding, pigmenten en vernis. Het laatste hoofdstuk gaat over natuurwetenschappelijk onderzoek. Voor een ieder die zich voor het eerst wil oriënteren op dit gebied een aanrader.

Looking at Paintings: A Guide to Technical Terms

D.W. Carr, M. Leonard, The J. Paul Getty Museum 1992

Alfabetische woordenlijst m.b.t. schilderijen. Van 'acrylic' tot 'x-ray', van 'watercolor' tot 'craquelure'. Verhelderend geïllustreerd. In dezelfde serie 'Looking at Photographs'.

Textiel

Vuistregels voor Textielconservering

Textielcommissie Musea, Den Haag centrale directie voorlichting Ministerie van WVC 1985

Nog steeds een standaardwerk op dit gebied. In kaders worden de belangrijkste aspecten benadrukt. In de tekst staat duidelijk beschreven wat men zelf kan doen en wat men vooral geacht wordt te laten.

Vuistregels voor Textielconservering aan de praktijk getoetst

Textielcommissie Musea, Verslag van de textieldag 6 april 1989 te 's-Gravenhage, 1990

Versleten en verschoten: Tips en adviezen om vroegtijdig verval van historisch textiel en kostuums te voorkomen

E. ter Hofstede, Drents Museum, Assen 1990

Besteedt aandacht -weliswaar in zeer kort bestek- aan vlak textiel, wandkleden en -tapijten, losse accessoires, kleding in het algemeen, paspoppen, merklappen, kant, hoeden, waaiers, poppen, parasols en tenslotte het reinigen en ongedierte.

Verslag studiedag Textiel

M. Otte (verslag), Gelders Oudheidkundig Contact, Zutphen 1993

Transport

Art in Transit: Handbook for Packing and Transport

M. Richard, M.F. Mecklenburg, R.M. Merrill (eds.), National Gallery of Art, Washington 1991 (*)

Losbladig systeem met schematische tekeningen waarin puntsgewijs per materiaal voorbereidingen en gevolgen van transport worden behandeld. Aandacht voor klimaatbeheersing, het opvangen van schokken, verpakkingskisten en de rol van het transportbedrijf.

Art in Transit: Studies in the Transport of Paintings

M.F. Mecklenburg (ed.), National Gallery of Art, Washington 1992 (*)

Aanvulling op het handboek, waarin dieper wordt ingegaan op transport met veel technische informatie en resultaten van testmetingen.

Het hanteren en intern transporteren van museale objecten

M.J.W.J. van der Sterre, Amsterdam 1994, CL-Informatie nr 19

Veiligheid

1991 Disaster Preparedness Seminar Proceedings

P. Meister (ed.), Southeastern Museums Conference, Los Angeles 1991 (*)

Onderverdeeld in drie delen:

1. natuurrampen zoals brand, wateroverstromingen, aardbevingen en tornado's;
2. veiligheid van het museum en van de bezoeker;
3. het schrijven en evalueren van een calamiteitenplan met handige voorbeeldlijsten.

Voor het kalf verdronken is: Handleiding voor het maken van een museaal calamiteitenplan

J.A. Mosk (red.), Amsterdam 1992, CL-Informatie nr 10

Museale calamiteiten en calamiteitenplanning

W.G.Th. Roelofs, J.A. Mosk (red.), Amsterdam verslag CL-themadag 13 mei 1992, nr 20

Praktische literatuurlijst behoud en beheer

Veiligheidszorg in Nederlandse musea: een inventarisatie

O. Etman, N. Eelman i.o.v. de Directie Criminaliteitspreventie, Stafafdeling Informatievoorziening Min. van Justitie
Den Haag 1992

Op dit moment is een NMV-werkgroep bezig een praktisch vervolg aan dit onderzoek te geven.

Het museum en criminaliteitspreventie in: Bedrijfsvoering in musea

C.F. Plaisier, C. van Katwijk, K. Schoemaker, 's-Gravenhage 1992

Besproken worden risico-analyse en verschillende beveiligingsmethoden. Dieper wordt ingegaan op schadebeperkende maatregelen, specifiek bij brand.

Museum Security and Protection: A Handbook for Cultural Heritage Institutions

D. Liston (ed.), ICOM 1993 (*)

Behandeld alle mogelijke aspecten die met veiligheid te maken hebben, zowel voor de mens, als voor voorwerpen en gebouwen. Uit dezelfde serie als Museum Basics.

WVC - Deltaplan voor het Cultuurbehoud

Tot slot de literatuur afkomstig van het voormalige ministerie van WVC die uit beleidsmatig oogpunt interessant is maar met betrekking tot behoud - met uitzondering van de Deltaplan-nieuwsbrief - geen praktisch nieuws biedt. Informatie over verkrijgbaarheid van de titels bij de afdeling voorlichting van het ministerie voor OCenW: telefoon 079-533466.

Deltaplan voor het Cultuurbehoud, onderdeel:

Plan van aanpak achterstanden musea, archieven, monumentenzorg, archeologie

WVC Rijswijk 1990

Kiezen voor kwaliteit, beleidsnota over de toegankelijkheid en het behoud van het museale erfgoed

WVC Rijswijk 1990

Bedreigd Cultuurbezit, deel 1

Inventarisatie van achterstanden in collectiebeheer en -behoud bij musea en rijksarchieven

deel 2

Bijlagen: hoofdrapportages van de deelonderzoeken

WVC/Directoraat-Generaal voor Culturele Zaken/Directie Beleidszaken Cultuurbeheer (DBC) Rijswijk 1990

De beleidsvoornemens van de Minister van WVC, drs

H. d'Ancona, op het gebied

van het Cultuurbehoud:

Hoe zou het veld daarop moeten reageren?

A. Gräfin Ballestrem, Amsterdam 1990, CL-Informatie nr 7

Behouden is kiezen: over het verzamelen, selecteren en wijzigen van museale collecties

A.M. Bevers, M.E. Halbertsma, WVC/Directoraat-Generaal Culturele Zaken
Rijswijk 1991

Vechten tegen verval:

De uitvoering van het Deltaplan voor het Cultuurbehoud

Nota bedreigd cultuurbezit, Tweede Kamer vergaderjaar 1991-1992, 21 965, nr 7, 's-Gravenhage 1991

Deltaplan voor het Cultuurbehoud: De aanpak van achterstanden

W.G.Th. Roelofs, J.A. Mosk (red.), Amsterdam verslag CL-themadag 24 april 1991, nr 18

Deltaplan voor het cultuurbehoud

Fact sheet C-11-N, WVC Rijswijk 1992

Investeren in cultuur

Nota Cultuurbeleid 1993-1996, WVC
Den Haag 1992

Nieuwsbrief Deltaplan Cultuurbehoud

WVC Rijswijk, verschijnt sinds juli 1992, vier keer per jaar. Gratis abonnement is aan te vragen bij de afdeling publieksvoorlichting.

Werken in de delta:

Evaluatie deltaplan voor het cultuurbehoud 1991-1993

WVC, Sdu 's-Gravenhage december 1993

(*) Handboeken die of duur in aanschaf zijn en/of uitgebreide soms technische informatie verschaffen.

